

Індэкс беларуска- ўкраінскіх адносін

Справаздача
па даследаванні

2026

Індэкс беларуска- ўкраінскіх адносін

Справаздача
па даследаванні

2026

Змест

Уступ.....	5	4. Адносіны ў сферы культуры і адукацыі.....	22
Метадалогія.....	7	4.1 Агульны стан культурных і адукацыйных сувязей.....	22
1. Палітычныя адносіны		4.2 Прыклады актуальнага ўзаемадзеяння ў галіне культуры і адукацыі.....	23
1.1 Афіцыйныя палітычныя адносіны.....	10	5. Адносіны паміж грамадствамі.....	25
1.2 Узаемадзеянне Украіны з дэмакратычнымі сіламі Беларусі.....	12	5.1 Агульны стан адносін паміж грамадствамі.....	25
1.3 Перспектывы і фактары, якія ўплываюць на дынаміку адносін.....	13	5.2 Вобраз іншай краіны ў медыя-прасторы, прапаганда і мова варожасці.....	26
2. Эканамічныя адносіны.....	15	5.3 Кантакты паміж людзьмі і прымежнае ўзаемадзеянне.....	27
2.1 Агульны характар эканамічных сувязей і дынаміка гандлю.....	15	6. Агульнае значэнне Індэксу-графікі.....	28
2.2 Сектары захаванага або «шэрага» ўзаемадзеяння.....	16	7. Перспектывы развіцця адносінаў.....	30
2.3 Інвестыцыйныя і інфраструктурныя сувязі.....	16	Дадатак. Даведкавыя дадзеныя па асобных параметрах.....	32
2.4 Магчымасці вядзення бізнесу грамадзянамі дзвюх краін.....	17	Арганізатары і аўтары даследавання.....	34
3. Адносіны ў сферы бяспекі.....	18		
3.1 Агульны характар адносін у сферы бяспекі і ацэнка ваеннай напружанасці.....	18		
3.2 Кантакты паміж сілавымі структурамі і спецслужбамі.....	19		
3.3 Адносіны з беларускім добраахвотніцкім рухам і праблемы ўзаемадзеяння.....	20		

Уступ

Індэкс беларуска-ўкраінскіх адносін выходзіць трэці раз. Яго задума даволі простая: год за годам ён вымярае тое, што звычайнымі спосабамі схапіць не заўсёды ўдаецца. Таваразварот паміж Беларуссю і Украінай апусціўся да велічынь, якія ў мірны час акруглялі б да нуля. Пасольства Беларусі ў Кіеве стаіць закрытым, украінскае ў Мінску занятае амаль выключна консульскай работай. Урады не размаўляюць, узаемадзеяння парламентаў не існуе, кіраўнікі дзяржаў абменьваюцца рэплікамі праз прэсу. Калі меркаваць па стандартных індыхатарах, апісваць няма чаго.

Але адносіны нікуды не зніклі. Яны перамясціліся — з афіцыйных каналаў у закрытыя, з міждзяржаўнай плоскасці ў плоскасць грамадзянскай супольнасці і асабістых кантактаў, а частку з іх Кіеў выбудоўвае ўжо не з афіцыйным Мінскам, а з беларускімі дэмакратычнымі сіламі. Наша задача — злавіць гэты рух і паказаць яго ў дынаміцы: не столькі адказаць, добрыя адносіны або дрэнныя, колькі зафіксаваць, у які бок яны ідуць і з якой хуткасцю, што сёння з’яўляецца іх сутнасцю.

Таму мы з самага пачатку вымяраем не двухбаковыя сувязі ў звыклым сэнсе, а ўзаемаадносіны ў трохкутніку: Украіна — афіцыйны Менск — беларускія дэмакратычныя сілы. Мы раскладваем тое, што адбываецца на пяць напрамкаў — палітыка, эканоміка, бяспека, культура і адукацыя, адносіны паміж грамадствамі — і ўнутры кожнага напрамку просім экспертаў з абедзвюх краін ацаніць актуальны стан адносін і іх дынаміку па пяці канкрэтных

параметрах. Такая рамка дазваляе ўтрымліваць разам рэчы, якія інакш рассыпаюцца па асобных сюжэтах: зарослы травой будынак пасольства і працуючы канал абмену ваеннапалоннымі, абнулелы экспарт і кнігу беларускага аўтара, упершыню за пяць гадоў перакладзеную ва Украіне.

Параўнанне з папярэднім выпускам Індэкса паказвае перыяд, які на першы погляд выглядае нерухомым. Агульнае значэнне Індэкса, як і ў 2025, засталася на мінімальным узроўні адносін — 1,0 з агульным трэндам экспертных ацэнак, якія паказваюць нязначнае пагаршэнне (-0,08). Эканамічныя адносіны засталіся на адзінцы, адносіны ў сферы бяспекі — таксама. Адносіны паміж грамадствамі ўтрымаліся на двойцы.

Аднак пад паверхняй гэтай агульнай стагнацыі адбываюцца супярэчлівыя змены. Палітычныя адносіны ўпершыню за ўвесь час назіранняў выраслі з 1,0 да 2,0. І падняў іх параметр узаемадзеяння Украіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі. Гэта адзіны палітычны паказчык, што вырас з 2,0 да 3,0 балаў, паказаўшы таксама і наймацнейшы зрух аптымізму экспертаў за тры выпускі (+0,76). Усё астатняе ў гэтай групе, наадварот, панізілася: афіцыйныя адносіны паміж Кіевам і Мінскам пры тым жа значэнні 1,0 паказалі заўважны адмоўны спад у экспертных ацэнках дынамікі змен (-0,31).

Другі рух менш прыкметны, але не менш важны. Адносіны ў галіне культуры і адукацыі

апусціліся з 2,0 да 1,0 - адзіная група, якая страціла цэлы бал. Год таму мы фіксавалі тут асцярожнае паляпшэнне і спадзяваліся, што гарызантальныя сувязі будуць тым каналам, які перажыве замарозку афіцыйных адносін. Гэтага, на жаль, не адбылося.

Калі звесці ўсё разам, то паўстане наступная карціна: з 25 параметраў заўважна ўверх ссунуліся толькі 5 параметраў, што закранаюць адносіны Кіева з дэмакратычнымі сіламі і беларускім добраахвотніцкім рухам. Усе астатнія альбо стаяць на месцы, альбо зніжаюцца. Сёлетні індэкс — не пра паляпшэнне і не пра пагаршэнне, а пра пераразмеркаванне: тое нямногае, што ў беларуска-украінскіх адносінах яшчэ здольна расці, расце цяпер на адным кірунку.

У апошняй частцы мы прыводзім экспертныя прагнозы ў дачыненні да магчымых перспектыв у развіцця адносін паміж краінамі. Але Індэкс не з'яўляецца прагнозам, і мы не рэкамендуем такое яго прачытанне. Чым скончыцца цяперашняя фаза, залежыць ад абставінаў, што ляжаць далёка за межамі двухбаковых адносін: ад ходу і спосабу завяршэння расійска-ўкраінскай вайны, ад перамоваў Вашынгтона з Мінскам, ад таго, наколькі Аляксандр Лукашэнка залежны ад Крэмаля, і ад унутранай палітыкі ў самой Украіне. Мы прапануем іншае - магчымасць убачыць, у якім стане бакі падыдуць да моманту, калі гэтыя абставіны зменяцца.

Метадалогія

Аб'ектам вымярэння Індэкса беларуска-ўкраінскіх адносін з'яўляецца стан міжкраінавых адносін паміж Украінай і Беларуссю. Індэкс ацэньвае актуальны стан адносін у трохкутніку «Кіеў – Мінск – беларускія дэмакратычныя сілы», а таксама дынаміку іх пазітыўных або негатыўных зменаў.

Уся сукупнасць узаемных адносін паміж дзвюма краінамі падзяляецца на 5 асноўных тэматычных напрамкаў: палітычныя адносіны, эканамічныя адносіны, адносіны ў сферы бяспекі, адносіны ў галіне культуры і адукацыі, адносіны паміж грамадствамі. Кожны з тэматычных напрамкаў адносін складаецца з пяці параметраў, якія падлягаюць экспертнай ацэнцы:

1. Палітычныя адносіны:

- Адносіны паміж кіраўнікамі дзяржаў, урадамі і парламентамі
- Адносіны паміж афіцыйнымі дзяржаўнымі інстытутамі Украіны і дэмакратычнымі сіламі Беларусі
- Характар афіцыйных дыпламатычных адносін
- Бягучы стан дагаворна-прававой базы паміж дзяржавамі
- Існаванне механізмаў сінхранізацыі і запазычанняў норм заканадаўства

2. Эканамічныя адносіны:

- Стан узаемага гандлю паміж краінамі (характарыстыка экспарту, імпарту, гандлёвага балансу)
- Стан узаемных інвестыцый. Наяўнасць сумесных інвестыцыйных праектаў на ўзроўні дзяржавы або прыватнага бізнесу
- Наяўнасць агульных інфраструктурных праектаў у галіне транспарту, сувязі, энергетыкі, экалогіі, развіцця трансгранічнага

супрацоўніцтва, уключаючы шматбаковыя праекты

- Магчымасць вядзення бізнесу грамадзянамі Украіны ў Беларусі і наадварот
- Стан дагаворна-прававой базы ў галіне эканамічных адносін (пагадненні аб свабодным гандлі, пагадненні аб прадухіленні дваінога падаткаабкладання, пагадненні аб пенсійным забеспячэнні і г.д.)

3. Адносіны ў сферы бяспекі:

- Адносіны паміж абароннымі і сілавымі міністэрствамі і ведамствамі Украіны і Беларусі (Міністэрства абароны, Генеральная пракуратура, Міністэрства ўнутраных спраў, службы ўнутранай бяспекі, службы знешняй разведкі)
- Наяўнасць ваеннай канфрантацыі альбо правядзенне сумесных ваенных вучэнняў, наяўнасць практыкі двухбаковых інспекцый ваеннай актыўнасці Украіны і Рэспублікі Беларусь адпаведна
- Рэалізацыя сумесных праектаў у абаронна-прамысловым комплексе
- Тэндэнцыі развіцця дагаворнай базы і практыкі адносін у галіне бяспекі (барацьбы з міжнароднай злачыннасцю, нелегальнай міграцыяй, экстрадыцыі злачынцаў з Беларусі ва Украіну і наадварот, нераспаўсюджванне ядзернай зброі, ваенна-стратэгічнага супрацоўніцтва, агульных канцэпцый бяспекі, узгадненне палажэнняў заканадаўства абедзвюх краін у адносінах да ваенных злачынстваў, памежнага ці прыпамежнага супрацоўніцтва)
- Кантакты паміж абароннымі і сілавымі міністэрствамі і ведамствамі Украіны і структурамі беларускіх дэмакратычных сіл (беларускіх добраахвотнікаў ва Украіне, Вурол/Belrol, кіберпартызаны і іншыя)

4. Адносіны ў галіне культуры і адукацыі:

- Агульная прадстаўленасць беларускай культуры ва Украіне і наадварот. Наяўнасць культурных абменаў, гастрольная дзейнасць, узаемадзеянне культурных дзяржаўных і грамадскіх арганізацый
- Актыўнасць у сферы перакладаў літаратуры на беларускую/украінскую мовы
- Вывучэнне гісторыі, культуры і палітыкі Беларусі, а таксама беларускай мовы ва ўкраінскіх універсітэтах, і адпаведнай гісторыі, культуры і палітыкі Украіны, а таксама ўкраінскай мовы ў беларускіх універсітэтах
- Узаемнае прызнанне дыпламаў аб адукацыі ўсіх узроўняў
- Адукацыя беларускіх студэнтаў ва Украіне і наадварот

5. Адносіны паміж грамадствамі:

- Стан міжасабовых кантактаў. Наяўнасць візавага рэжыму, наземных і авіязносін, трансгранічныя перамяшчэнні насельніцтва
- Адносіны ўкраінскага і беларускага народаў у люстэрку сацыялогіі
- Характарыстыка ўзаемадзеяння ў інфармацыйнай сферы (практыка пакупкі тэлепраграм, тэлевізійнае вяшчанне беларускіх і ўкраінскіх каналаў на тэрыторыі сумежнай дзяржавы, функцыянаванне старонак інфармацыйных агенцтваў БЕЛТА і «Укрінфарм» на ўкраінскай і беларускай мовах адпаведна, украінская аўдыторыя беларускіх каналаў вяшчання і наадварот)
- Наяўнасць «мовы нянавісці» ў медыя Беларусі і Украіны
- Узгодненая палітыка нацыянальнай і гістарычнай памяці

У тых групах адносін, дзе гэта ўяўляецца магчымым, Індэкс таксама надае асобную ўвагу ацэнцы адносін не толькі паміж афіцыйнымі Кіевам і Менскам, але і паміж Кіевам і беларускімі дэмакратычнымі сіламі.

Ацэнка стану адносін ажыццяўляецца на аснове камбінавання метадаў экспертнага анкетнага апытання, серыі паўструктураваных інтэрв'ю, а таксама збору фактычнай і статыстычнай інфармацыі аб стане адносін.

Экспертнае анкетнае апытанне праводзіцца сярод трох груп рэспандэнтаў:

- Прадстаўнікоў экспертнай і акадэмічнай супольнасці (група «эксперты»);
- Прадстаўнікоў палітычных структур, афіцыйных дзяржаўных структур, тэматычных арганізацый грамадзянскай супольнасці. Сюды могуць уваходзіць дзеючыя або былыя палітыкі і чыноўнікі, грамадскія дзеячы (група «палітыкі і грамадзянская супольнасць»);
- Прадстаўнікоў медыя-супольнасці, рэдактараў ці журналістаў (група «медыя»).

Кожная група рэспандэнтаў уключае рэспандэнтаў і з Беларусі, і з Украіны, усяго ў запавяненні анкетнага апытання прыняў ўдзел 31 рэспандэнт.

У анкеце рэспандэнтам-экспертам прапануецца адказаць на 30 тэматычных пытанняў аб супрацоўніцтве, якія закранаюць як між-дзяржаўны ўзровень, так і пытанні практычнай цікавасці для грамадзян абедзвюх краін. Рэспандэнты анкетнага апытання ацэньваюць узровень адносін па кожным з параметраў па шкале ад 1 (самы нізкі ўзровень адносін) да 5 (самы высокі ўзровень адносін).

Для ацэнкі дынамікі развіцця адносін рэспандэнты анкетнага апытання таксама ацэньваюць наколькі змяніўся стан адносін па кожным з параметраў (палепшылася, пагоршылася, засталася нязменным). Колькасная ацэнка дынамікі зменаў вылічваецца як розніца паміж негатыўнымі і пазітыўнымі ацэнкамі, падзеленая на агульную колькасць экспертных ацэнак. Гэта, такім чынам, фіксуе «тэмпературу» экспертнага меркавання. Ацэнкі дынамікі ад 0 да 0,30 фіксуюць нязначныя змены, ад 0,31 да 0,50 – заўважныя змены, ад 0,50 і вышэй – значныя змены.

Для вызначэння агульнага колькаснага значэння Індэкса – выводзіцца медыянае зна-

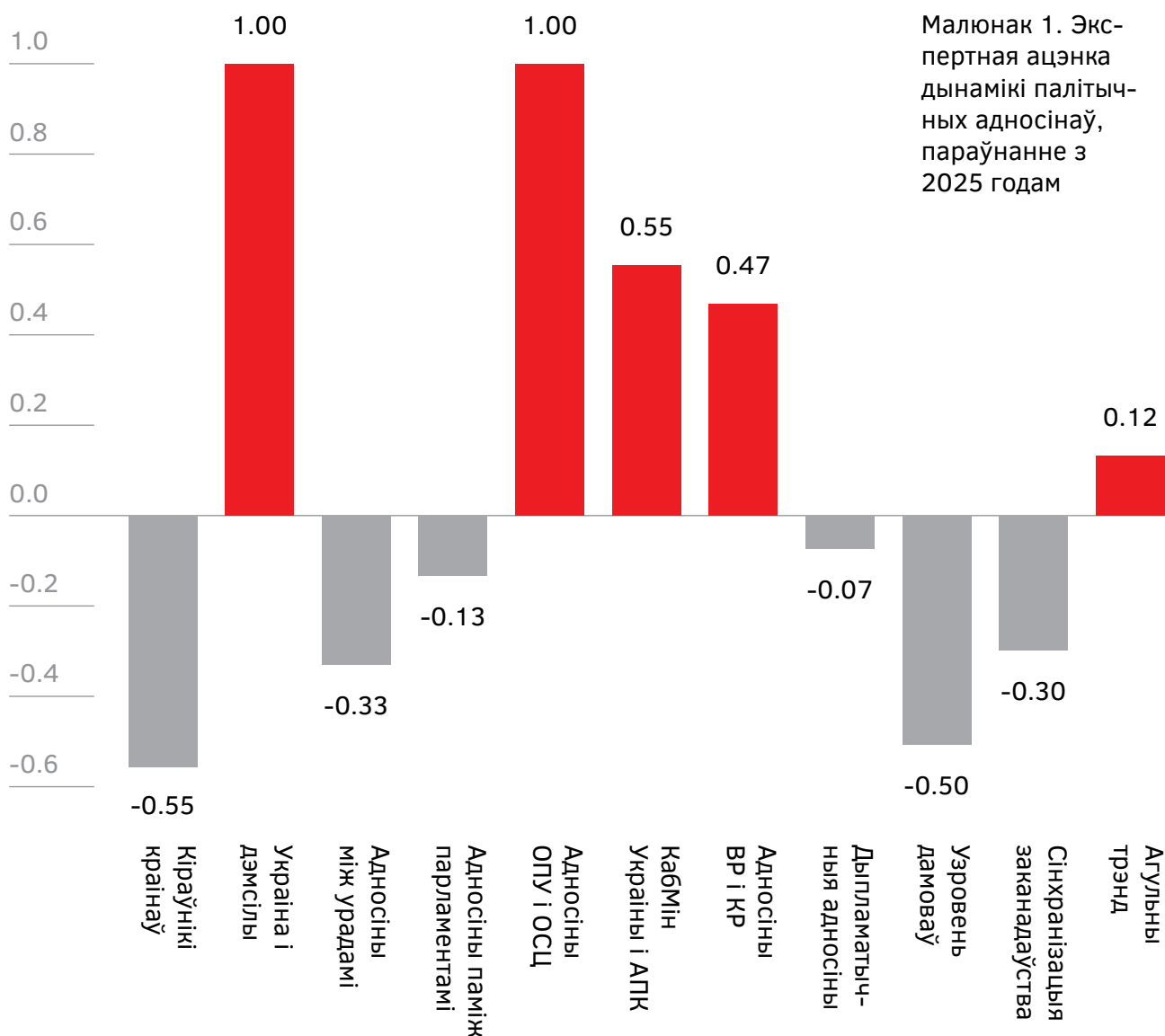
чэнне па ўсіх ацэнках (значэнне Індэкса), а таксама медыяннае значэнне па кожнай з 5 тэматычных груп (значэнне па групе адносін). Пры разліку Індэкса, для выключэння крайніх ацэнак, прымяняецца winsorization: усе значэння ніжэй 5-га перцэнтыля замяняюцца на значэнне 5-га перцэнтыля, усе значэння вышэй 95-га перцэнтыля – на значэнне 95-го перцэнтыля.

У дадатак да анкетнага апытання для атрымання паглыбленых характарыстык стану адносін праводзяцца паўструктураваныя экспертныя інтэрв'ю. Паўструктураваныя інтэрв'ю праводзяцца з дасведчанымі ўкраінскімі і беларускімі экспертамі або практычнымі дзеячамі, занятымі ў адной з тэматычных груп адносін. У дадзенай ітэрацыі Індэкса было праведзена 11 паўструктураваных інтэрв'ю.

1. Палітычныя адносіны

Значэнне
Індэксу: 2

Экспертная ацэнка
дынамікі: нязначнае паляпшэнне

1.1 Афіцыйныя палітычныя адносіны.

Значэнне Індэкса: 1.

Дынаміка: заўважнае пагаршэнне (-0,31)

Экспертныя ацэнкі сыходзяцца ў тым, што беларуска-ўкраінскія палітычныя адносіны знаходзяцца на вельмі нізкім, фактычна мінімальным узроўні. Пасля пачатку поўнамаштабнай расійскай агрэсіі і выкарыстання тэрыторыі Беларусі для ваенных дзеянняў супраць Украіны адносіны перайшлі са стану складаных, але ў цэлым прагматычных і дастаткова інтэнсіўных, у рэжым фактычнай канфрантацыі і замарозкі. Некалькі экспер-

таў характарызуюць іх як «якія імкнуцца да нуля», «крытычна нізкія» або якія знаходзяцца на мяжы далейшай эскалацыі. Пры гэтым поўнага спынення камунікацыі не адбылося: захоўваюцца асобныя тэхнічныя, консульскія, гуманітарныя і, паводле ацэнак экспертаў, неформальныя кантакты паміж дзяржаўнымі структурамі.

Галоўным фактарам, які вызначае стан адносін, застаецца ўдзел Беларусі ў расійскай вайне супраць Украіны. Вызначальным з'яўляецца ўспрыманне Беларусі ўкраінскім бокам як краіны, тэрыторыя, інфраструктура і рэсурсы якой могуць выкарыстоўвацца

Расіяй для вайны. У прыватнасці, эксперты ўказваюць на працяг паставак беларускай прадукцыі і кампанентаў для расійскага ваенна-прамысловага комплексу, а таксама на пагрозы, звязаныя з размяшчэннем расійскай ваеннай інфраструктуры ў Беларусі. Такім чынам, двухбаковыя адносіны фактычна падпарадкаваны шырэйшай логіцы расійска-ўкраінскай вайны.

У 2026 годзе дадатковым фактарам пагаршэння адносін стала сітуацыя з рэтранслятарамі мабільнай сувязі, якія выкарыстоўваліся для садзейнічання расійскім атакам беспілотнікаў на поўнач Украіны. Менавіта гэты эпізод некалькі экспертаў разглядаюць як найбольш прыкметную праяву новай стадыі канфрантацыі. За ўкраінскімі патрабаваннямі спыніць выкарыстанне адпаведнай інфраструктуры былі жорсткія публічныя папярэджанні аб магчымасці ўкраінскіх удараў па Беларусі, пасля чаго праца рэтранслятараў спынілася. У экспертных ацэнках гэты эпізод разглядаецца не як ізаляваны інцыдэнт, а як частка больш шырокай тэндэнцыі – пераходу Кіева ад палітыкі асцярожнага стрымлівання Беларусі да больш жорсткага і праактыўнага ўздзеяння на Мінск.

Частка экспертаў лічыць, што беларускія ўлады імкнуцца не дапусціць далейшага пагаршэння адносін з Украінай і дэманструюць пэўную гатоўнасць да абмежаванай дээскалацыі. Лукашэнка адначасова працягвае цеснае ўзаемадзеянне з Расіяй і спрабуе захоўваць прастору для маневру, у тым ліку кантакты з іншымі знешнімі гульцамі. Аднак залежнасць Мінска ад Масквы істотна абмяжоўвае яго магчымасці рэагаваць на патрабаванні Кіева. У выніку ўзнікае супярэчнасць: для Беларусі далейшая эскалацыя адносін з Украінай непажаданая, але магчымасці самастойна паўплываць на фактары, якія выклікаюць гэтую эскалацыю, абмежаваныя.

Цяперашні стан адносін, паводле меркавання большасці экспертаў, можна вызначыць як кіраваную сітуацыю канфлікту на мяжы прамой канфрантацыі з захаваннем мінімальных каналаў камунікацыі. Гэты стан вельмі далёка ад нармальных двухбаковых адносін, але поўнага разрыву адносін не адбываецца і бакі працягваюць утрымлівацца ад наўпростай ваеннай канфрантацыі. Каналы камунікацыі,

якія яшчэ захоўваюцца, неабходныя перш за ўсё для вырашэння пытанняў бяспекі, гуманітарных праблем і асобных практычных сітуацый, а таксама пазбягання магчымай эскалацыі.

На дыпламатычным узроўні адносіны Украіны і Беларусі практычна замарожаныя. Эксперты характарызуюць працу пасольстваў як адсутную або блізкую да нуля. Пры гэтым адзначаюць некалькі адрозніваюцца ў залежнасці ад таго, што менавіта лічыць дыпламатычнымі адносінамі. Адна эксперты гавораць практычна аб поўным спыненні дыпламатычнай работы, іншыя падкрэсліваюць, што фармальна дыпламатычныя адносіны захоўваюцца і працягваюць функцыянаваць тэхнічныя каналы камунікацыі. У прыватнасці, украінская дыпламатычная прысутнасць у Беларусі працягвае выконваць консульскія і гуманітарныя функцыі, у той час як палітычнае ўзаемадзеянне практычна адсутнічае.

Кантакты маюць пераважна прыкладны характар. Размова ідзе аб консульскіх паслугах, дакументах, гуманітарных пытаннях, перамяшчэнні грамадзян, а таксама асобных сітуацыях, звязаных з абменам ваеннапалоннымі і вяртаннем грамадзян Украіны. Адзін з экспертаў асобна адзначае наяўнасць гуманітарнага канала, які дазваляе грамадзянам Украіны з акупаваных тэрыторый вяртацца праз Беларусь. Такім чынам, нават ва ўмовах амаль поўнай палітычнай замарозкі дзяржавы захоўваюць мінімальны ўзровень функцыянальнага ўзаемадзеяння.

За знешняй нерухомасцю, адзначаюць эксперты, захоўваюцца нефармальныя каналы стасункаў. Найбольш устойлівы – узровень спецслужбаў, праз які вырашаюцца гуманітарныя пытанні: абмены ваеннапалоннымі на беларускай тэрыторыі, вываз групы беларускіх палітвязняў у снежні 2025 года. Знешнепалітычныя ведамствы могуць абменьвацца нотамі – характэрным прыкладам стала нота МЗС Беларусі з прапановай спрошчанага пропуску ў Беларусь украінскіх грамадзян, якія пражываюць у памежных рэгіёнах, у мэтах збору дзікарослых грыбоў і ягад. У чэрвені 2026 года Мінск верагодна наведаль прадстаўнікі прэзідэнта Зяленскага, магчыма на чале з Давідам Арахаміяй; афіцыйна аб гэтым не паведамлялася – аб візіце ска-

заў Лукашэнка ў размове з губернатарам Маскоўскай вобласці. Пры гэтым з 2025 года МЗС Украіны перавеў адносіны з Беларуссю ў распараджэнне Упраўлення недружалюбных краін (разам з Расіяй і КНДР). Міністр замежных спраў Украіны Андрэй Сібіга, як зазначае беларускі эксперт, казаў пра гэта, як пра працу найперш з пагрозамі, а не з двухбаковымі адносінамі.

Палітычная камунікацыя паміж кіраўнікамі дзвюх дзяржаў таксама фактычна адсутнічае. Уладзімір Зяленскі і Аляксандр Лукашэнка не падтрымліваюць рэгулярнага афіцыйнага дыялогу, а іх камунікацыя ў асноўным мае завочны характар – праз публічныя заявы і ўзаемныя сігналы. У экспертных ацэнках адзначаецца пераход украінскага боку да больш жорсткай рыторыкі: калі раней Кіеў імкнуўся пазбягаць дзеянняў, якія маглі б справакаваць Лукашэнку, то ў 2026 годзе гэтая асцярожнасць істотна зменшылася.

Пры гэтым афіцыйныя адносіны не перайшлі ў стан поўнага разрыву. Гэта тлумачыцца найперш неабходнасцю мінімальнай камунікацыі ва ўмовах агульнай мяжы і вайны. Нават эксперты, якія найбольш песімістычна ацэньваюць перспектывы адносін, мяркуюць, што захаванне тэхнічных каналаў непазбежнае. Адзін з украінскіх экспертаў характарызуе іх як механізм, які дазваляе ў найбольш небяспечных сітуацыях «камунікаваць і разрываць» тыя крызісы, якія ўзнікаюць у адносінах

1.2 Узаемадзеянне Украіны з дэмакратычнымі сіламі Беларусі.

Значэнне Індэкса: 3.

Дынаміка: значнае паляпшэнне (+0,76)

На фоне пагаршэння адносін паміж афіцыйным Кіевам і Мінскам найбольш прыкметнай пазітыўнай зменай стала істотнае ўмацаванне кантактаў Украіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі. Большасць экспертаў разглядае мінулы год як перыяд якаснай змены гэтых адносін – ад пераважна працоўных кантактаў на ўзроўні групы дэпутатаў Вярхоўнай Рады «За дэмакратычную Беларусь!», спарадычнага ўзаемадзеяння з асобнымі дзяржаўнымі і ваеннымі структурамі і службовымі асобамі Украіны да прамога палітычнага ўзаемадзеяння на вышэйшым узроўні.

Ключавой падзеяй стаў афіцыйны візіт Святланы Ціханоўскай 25 мая 2026 у Кіеў і яе сустрэча з Уладзімірам Зяленскім. Эксперты разглядаюць гэты кантакт як прарыв, паколькі ён надаў адносінам той палітычны ўзровень, якога раней не хапала. Адначасова актывізаваліся кантакты паміж украінскімі дзяржаўнымі структурамі і Офісам Святланы Ціханоўскай, Аб'яднаным пераходным кабінетам і Каардынацыйнай радай.

Пры якасным скачку ўзаемадзеяння супрацоўніцтва з беларускімі дэмакратычнымі сіламі яшчэ не набыло ўстойлівага інстытуцыйналізаванага характару. Хаця прызначэнне ў траўні 2026 года Яраслава Чарнагора ў якасці амбасадара па асаблівых даручэннях МЗС Украіны, у пакет паўнамоцтваў якога ўваходзяць адносіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі, з'яўляецца значным крокам у гэтым кірунку. Гэтая пазіцыя фактычна была вакантнай на працягу года пасля адстаўкі папярэдняга амбасадара па асаблівых даручэннях МЗС Украіны па Беларусі Ігара Кізіма ў лютым 2025 года.

Новая дынаміка адлюстроўвае змену падыходу Кіева да беларускага пытання. У экспертных інтэрв'ю неаднаразова адзначаецца пераход ад асцярожнай палітыкі, арыентаванай на тое, каб «не злаваць Лукашэнку», да больш праактыўнай пазіцыі. Адным з фактараў гэтай змены эксперты называюць змяненне падыходаў ўнутры ўкраінскіх уладных структур, кадравыя змены ў Офісе Прэзідэнта Украіны і прызначэнне яго кіраўніком Кірыла Буданава. Іншы фактар, на які звяртаюць увагу ўкраінскія эксперты, эвалюцыя пазіцыі саміх беларускіх дэмакратычных сіл у адносінах да Расіі, Украіны і вайны. Выразная і паслядоўная арыентацыя дэмакратычных сіл на падтрымку Украіны з 2022 года паступова зніжала распаўсюджанае раней ва ўкраінскім грамадстве і палітычных колах падазрэнне, што беларуская апазіцыя можа быць звязана з расійскімі інтарэсамі.

Некаторыя эксперты ўказваюць, што практычнай падставай для супрацоўніцтва можа быць тое, што беларускія дэмакратычныя структуры маюць некаторыя магчымасці, якія ўяўляюць цікавасць для Украіны. У інтэрв'ю згадваюцца іх удзел у падрыхтоўцы санкцыйных спісаў, садзейнічанне намаганням па вызваленні па-

літычных зняволеных, у тым ліку ўкраінскіх грамадзян, а таксама перадача ўкраінскаму боку інфармацыі аб беларускай ваеннай інфраструктуры і ўдзеле беларускага ваенна-прамысловага комплексу ў забеспячэнні расійскай арміі. З канкрэтных беларускіх структураў адзначаецца ўзмацненне кантактаў Украіны з аб'яднаннем былых беларускіх сілавікоў БЕЛПОЛ.

Разам з тым перспектывы гэтага напрамку не трэба пераацэньваць. Адзін з экспертаў звяртае ўвагу на адсутнасць у Кіева дакладнай доўгатэрміновай стратэгіі як у дачыненні да афіцыйнага Мінска, так і да беларускіх дэмакратычных сіл. Іншыя адзначаюць, што актывізацыя кантактаў з Ціханаўскай і дэмакратычнымі структурамі можа мець і тактычнае вымярэнне – як інструмент ціску на Лукашэнку. Таму застаецца адкрытым пытанне, ці ператворыцца цяперашняе збліжэнне ва ўстойлівую стратэгію ўкраінскай палітыкі ў дачыненні да Беларусі, ці захаваецца як інструмент сітуацыйнага ціску.

Тым не менш прастора для далейшага развіцця гэтых адносін існуе. Найбольш верагодным трэндам з'яўляецца паступовае пашырэнне кантактаў Украіны з тымі беларускімі дэмакратычнымі сіламі, якія дэманструюць выразную праўкраінскую пазіцыю, падтрымліваюць супраціў расійскай агрэсіі і разглядаюць будучыню Беларусь як незалежную ад Расіі і добрасуседскую дзяржаву. У гэтым кантэксце Кіеў, на думку большасці экспертаў, у сваёй палітыцы пачынае яшчэ больш выразна падзяляць беларускае грамадства і рэжым Лукашэнкі.

нізкі ўзровень каардынацыі паміж рознымі афіцыйнымі структурамі Украіны. Рашэнні залежаць ад палітычнай волі асобных чыноўнікаў, дэпутатаў, кіраўнікоў асобных міністэрстваў, дарадцаў прэзідэнта Украіны, а не ад выбудаванай стратэгіі і структуры яе рэалізацыі;

недастатковая суб'ектнасць беларускіх дэмакратычных сіл. Іх успрымаюць як абмежаваны па ўплыве, фрагментаваны і канкуруючы паміж сабой сектар. Унутраныя канфлікты і кардынальная розніца пазіцый унутры беларускай апазіцыі зніжаюць давер да яе як да партнёра;

абмежаваныя рэсурсы і іншыя прыярытэты. Украіна знаходзіцца ў стане вайны і не можа надаваць беларускаму пытанню прыярытэтную ўвагу ці значныя рэсурсы. Падтрымка дэмакратычных сіл ацэньваецца з гледзішча карысці для ўкраінскай бяспекі.

1.3 Перспектывы і фактары, якія ўплываюць на дынаміку палітычных адносін

Перспектывы афіцыйнага палітычнага дыялогу ў кароткатэрміновай перспектыве большасць экспертаў ацэньвае скептычна. Найбольш верагодным сцэнарам называецца захаванне цяперашняга ўзроўню адносін – своеасаблівага стагнацыя пасля чарговага вітка пагаршэння. Бакі ўжо вызначылі ўзаемныя «чырвоныя лініі», і далейшае павышэнне напружанасці не абавязкова адпавядае іх інтарэсам. У прыватнасці, для Беларусі далейшае пагаршэнне адносін з Украінай стварае дадатковыя рызыкі, тады як Кіеў, дабіўшыся публічнага прызнання сваіх патрабаванняў і прадэманстраваўшы гатоўнасць уздзеічаць на беларускую інфраструктуру, таксама можа быць зацікаўлены ў захаванні існуючага ўзроўню ціску без далейшай эскалацыі.

Аднак гэты сцэнар застаецца вельмі няўстойлівым. Галоўнай рызыкай, на думку рэспандэнтаў, з'яўляецца далейшае ўцягванне Беларусі ў расійскую агрэсію. Выкарыстанне беларускай тэрыторыі для новага наступу ва Украіну, непасрэднае ўступленне беларускіх узброеных сіл у вайну або істотнае пашырэнне ваеннай інфраструктуры Расіі ў Беларусі могуць хутка перавесці цяперашнюю палітычную канфрантацыю ў ваенна-сілавую плоскасць. Некаторыя эксперты разглядаюць такі сцэнар эскалацыі з магчымасцю нанясення ўдараў па аб'ектах на тэрыторыі Беларусі як верагодны.

У той жа час завяршэнне вайны або істотная дээскалацыя у вайковым супрацьстаянні расійскай агрэсіі стварае супрацьлеглае акно магчымасцей. У выпадку пачатку мірнага працэсу Лукашэнка можа паспрабаваць ізноў прапанаваць Беларусь у якасці перамоўнай пляцоўкі і вярнуць сабе вобраз пасярэдніка. Аднак эксперты адзначаюць, што ў сучасных умовах магчымасці Беларусі прэтэндаваць на такую ролю значна менш, чым у перыяд па-

пярэдніх менскіх перамоваў: удзел рэжыму ў расейскай агрэсіі істотна падарваў яго нейтральны статус.

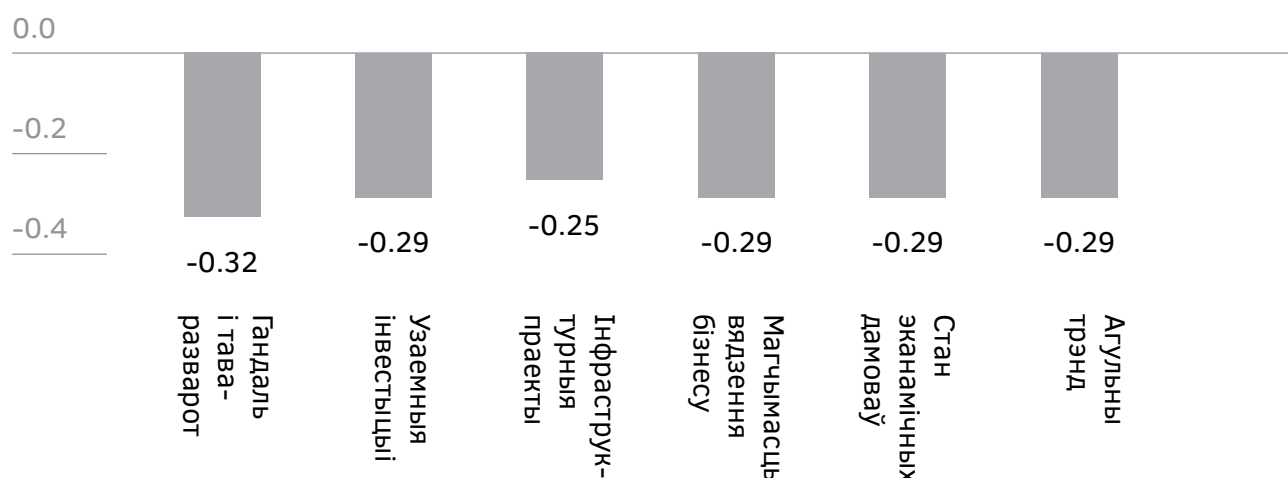
Сярод фактараў, якія будуць вызначаць дынаміку, эксперты называюць:

- ход развіцця вайны альбо шлях да яе завяршэння – гэты фактар першым называюць амаль усе рэспандэнты. Паслабленне Расеі змяняе яе ўплыў на беларускі рэжым; пры гэтым магчыма і выкарыстанне беларускай тэрыторыі для эскалацыі, у тым ліку на мяжы з Польшчай, Літвой ці Латвіяй, што можа пераводзіць адносіны ў ваенную плоскасць;
- амерыкана-беларускі трэк. З аднаго боку, перамовы Вашынгтона з Мінскам, што пачаліся у сярэдзіне 2025 года аб вызваленні палітвязняў і санкцыях даюць Лукашэнку рэсурс зніжэння залежнасці ад Крэмаля; з другога – пацяпленне па лініі Мінск–Вашынгтон абмяжоўвае свабоду дзеянняў Украіны і, паводле ацэнкі часткі беларускіх экспертаў, сама стала адной з прычын актывізацыі ўкраінскага трэка з дэмакратыямі;
- ступень залежнасці Лукашэнкі ад Крэмаля, якую некалькі экспертаў называюць галоўным абмежавальнікам: нават пры ўласнай цікавасці ў дээскалацыі Мінск не мае аўтаноміі, дастатковай для выканання ўкраінскіх патрабаванняў;
- ўнутрыпалітычную сітуацыю ва Украіне. Паколькі перамены 2026 года эксперты звязваюць з кадравымі зменамі ў Офісе прэзідэнта, наступныя перастаноўкі здольныя гэтак жа хутка змяніць напрамак; адзін з рэспандэнтаў прама кажа, што працэс, магчыма, давядзецца перазапусіць пасля змены складу ўкраінскага ўрада;
- выкананне дасягнутых дамоўленасцей. Для трэка з дэмакратычнымі сіламі вырашальным эксперты лічаць не сам прарыў, а яго канвертаванне ў падпісаныя дакументы, працоўныя групы, інстытуцыйныя механізмы;
- стан і суб'ектнасць беларускіх дэмакратычных сіл. Іх здольнасць выступаць кансалідавана ўплывае на тое, ці будзе Украіна бачыць у іх рэальнага партнёра, а не сітуацыйны рычаг.

2. Эканамічныя адносіны

Значэнне
Індэксу: 1

Экспертная ацэнка
дынамікі: нязначнае пагаршэнне

Малюнак 2. Экспертная ацэнка дынамікі эканамічных адносінаў, параўнанне з 2025 годам

2.1 Агульны характар эканамічных сувязей і дынаміка гандлю

Эканамічныя адносіны паміж Беларуссю і Украінай пасля пачатку поўнамаштабнай расійскай агрэсіі практычна спыніліся. Эксперты ў цэлым ацэньваюць цяперашні ўзровень двухбаковага тавараабароту як блізкі да нуля, а эканамічныя сувязі – як фрагментарныя і пераважна непамыя. У параўнанні з даваенным перыядам адбылося не проста скарачэнне гандлю, а структурны разрыў ранейшай мадэлі эканамічнага ўзаемадзеяння.

Паводле звестак украінскай статыстыкі, у 2023 годзе двухбаковы тавараабарот склаў каля 23,3 млн. долараў, скараціўшыся на 98,6% у параўнанні з 2022 годам. Украінскі імпорт з Беларусі склаў каля 19,8 млн. долараў, экспарт у Беларусь – толькі 3,5 млн. долараў. У 2024 годзе тавараабарот скараціўся яшчэ на 22,9%, да прыкладна 18 млн. долараў: импорт Украіны з Беларусі склаў каля 16,2 млн. долараў, а экспарт – усяго 1,7 млн. долараў. У першым квартале 2026 года тавараабарот паміж краінамі склаў ужо толькі 1,7 млн. долараў, пры падзенні экспарту ўкраінскіх тавараў у Беларусь да нуля.

Для параўнання, да 2022 года Беларусь была дастаткова значным гандлёвым партнёрам Украіны. У 2021 годзе на Беларусь прыпадала каля 4,5% знешняга тавараабароту Украіны, а доля беларускіх тавараў ва ўкраінскім імпарце складала каля 6,6%. Асноўнымі пазіцыямі беларускага экспарту ва Украіну былі нафтапрадукты, мінеральныя і калійныя ўгнаенні, хімічная прадукцыя, трактары, грузавы і гарадскі транспарт і іншая машынабудаўнічая прадукцыя. Украіна, у сваю чаргу, пастаўляла ў Беларусь аграрную прадукцыю, металы, прадукты харчавання і машынабудаўнічую прадукцыю.

Пасля 2022 года гэтыя таварныя патокі былі або спынены, або пераарыентаваны на іншыя рынкі. Прычынамі сталі не толькі палітычны разрыў і санкцыі, але і фізічнае спыненне нармальнага трансгранічнага руху тавараў. Дадатковым фактарам стала перабудова саміх эканомік дзвюх краін. Украіна знайшла альтэрнатыўныя рынкі і пастаўшчыкоў, тады як Беларусь яшчэ мацней пераарыентавалася на расейскі рынак.

Такім чынам, сфармавалася новая структура эканамічных сувязяў, у якой колішняя беларуска-ўкраінская ўзаемазалежнасць практычна знікла. Эксперты адзначаюць, што абедзве

эканомікі ўжо адаптаваліся да адсутнасці ранейшых гандлёвых патокаў і перспектывы прыкметнага росту тавараабароту ў агляднай будучыні не праглядаецца.

2.2 Сектары захаванага або «шэрага» ўзаемадзеяння

Нягледзячы на амаль поўнае спыненне афіцыйнага гандлю, асобныя эканамічныя сувязі захоўваюцца. Аднак іх маштабы невялікія, а значная частка ажыццяўляецца праз трэція краіны, пасярэднікаў і рээкспартныя схемы. Некалькі экспертаў незалежна адзін ад аднаго паказваюць на існаванне такіх каналаў, хаця падкрэсліваюць адсутнасць надзейнай публічнай інфармацыі аб іх маштабах. Сярод магчымых транзітных напрамкаў называюцца Азербайджан, краіны Цэнтральнай Азіі, дзяржавы ЕС, а таксама краіны Блізкага Усходу.

Адным з найбольш устойлівых сегментаў застаюцца запасныя часткі і камплектуючыя для беларускай тэхнікі, якая была пастаўлена ва Украіну да 2022 года. У прыватнасці, размова ідзе аб грузавых аўтамабілях, гарадскім транспарце, трактарах і іншай сельскагаспадарчай тэхніцы. Неабходнасць іх рамонту стварае абмежаваны попыт на беларускія камплектуючыя нават пасля спынення прамых паставак. Пры гэтым такія тавары паступаюць праз трэція краіны з пазначэннем Беларусі як краіны паходжання.

Іншым прыкладам з'яўляецца шкло, пастайкі якога захоўваліся нават пасля разрыву прамых гандлёвых каналаў. Эксперты ўказваюць, што Украіна адчувала дэфіцыт шкла, таму частка попыту працягвала задавальняцца за кошт імпарту, у тым ліку беларускага паходжання. Эксперты прыводзяць лічбы, што ў 2023 годзе шкло магло складаць каля 15 млн даляраў беларускага імпарту Украіны, а ў 2024 годзе - каля 5,7 млн даляраў. Пры гэтым у некаторых выпадках паходжанне тавару магло маскіравацца з дапамогай трэціх краін.

У экспертных інтэрв'ю таксама згадваюцца хімічная прадукцыя і ўгнаенні, аграрная і харчовая прадукцыя, нафтапрадукты, бітум і асобныя віды тэхнічнай прадукцыі. Аднак гаворка ідзе пераважна не пра прамы гандаль, а пра невялікія аб'ёмы, старыя кантракты альбо пастайкі праз трэція краіны.

Такім чынам, больш карэктна гаварыць не аб захаванні паўнацэнных эканамічных сектараў супрацоўніцтва, а аб захаванні асобных таварных ніш, дзе існуе або тэхнічная неабходнасць у беларускай прадукцыі, або магчымасць атрымаць эканамічную выгаду, нягледзячы на палітычныя абмежаванні.

Пры гэтым эксперты разыходзяцца ў ацэнцы маштабаў «шэрага» гандлю. Частка мяркуе, што праз пасярэднікаў працягваецца пэўны аб'ём прыватных аперацый. Іншыя мяркуюць, што ён настолькі малы, што не аказвае прыкметнага ўплыву на агульную карціну. Важным абмежавальнікам выступае і бяспека: эканамічнае ўзаемадзеянне з Беларуссю стварае рызыку прыцягнення ўвагі спецслужбаў, таму кампаніі зацікаўлены не афішаваць такія сувязі. Адзін з экспертаў адзначае, што пры ўзнікненні падобнай увагі супрацоўніцтва можа хутка спыняцца.

Асобнай увагі заслугоўвае эканамічная дзейнасць беларускага бізнэсу на часова акупаваных тэрыторыях Украіны. У інтэрв'ю адзначаецца, што тут прысутнасць беларускіх бізнес-структураў можа захоўвацца, у сувязі з чым Украіна ўводзіла санкцыі супраць Беларусі, у прыватнасці звязаныя з вывазам збожжы з акупаваных тэрыторый. Гэтыя факты ўказваюць на эканамічную інтэграцыю беларускага рэжыму ў расійскую сістэму эксплуатацыі акупаваных украінскіх тэрыторый.

2.3 Інвестыцыйныя і інфраструктурныя сувязі

У сферы інвестыцый сітуацыя яшчэ больш адназначная: новых беларуска-ўкраінскіх інвестыцыйных праектаў няма. Большасць экспертаў не змаглі назваць ніводнага дзейнага буйнога праекту з удзелам беларускага капіталу ва Украіне ці ўкраінскага капіталу ў Беларусі. Асобныя эксперты дапускаюць існаванне рэшткавых праектаў ці праектаў, якія фармальна захоўваюць сувязь з беларускімі кампаніямі, аднак іх маштабы неведомыя. Па дадзеных афіцыйнай статыстыкі Нацыянальнага банку Украіны беларуская ўласнасць ва Украіне не ліквідаваная цалкам і яшчэ існуе ў памеры прыкладна траціны даваеннага аб'ёму (каля 31,1 млн. долл.), украінскія актывы ў Беларусі, наадварот, фактычна скараціліся да нуля.

У інтэрв'ю прыводзіцца інфармацыя аб некалькіх беларускіх кампаніях, якія працягваюць працаваць ва Украіне. У прыватнасці, узгадваюцца дзейнасць дыстрыбутара камп'ютарнай тэхнікі «Асбіс», некаторыя кампаніі з беларускімі каранямі працягваюць дзейнасць ва Украіне (EPAM, Wargaming). Аднак з-за вайны і санкцыйнага рэжыму дэталёвая інфармацыя аб колькасці такіх кампаній, структуры ўласнасці, характары такіх праектаў застаецца абмежаванай.

Некаторыя ранейшыя інвестыцыйныя праекты прыватных беларускіх бізнэсаў, наадварот, скончыліся стратамі для фундатараў. Па словах аднаго з беларускіх экспертаў, прадпрымальнікі, якія спрабавалі ствараць бізнэс ва Украіне пасля 2022 года на сваю рызыку, сутыкаліся з рэпрэсіямі, канфіскацыямі і ў выніку закрывалі прадпрыемствы. Таму за апошнія некалькі гадоў публічных спробаў ствараць новыя сумесныя прадпрыемствы практычна не назіраецца.

Патэнцыйна, пры заканчэнні вайны, найболей перспектыўнай сферай пасля змены палітычнай сітуацыі можа стаць лагістыка і транзіт. Адзін з украінскіх экспертаў зазначае, што беларускі маршрут тэарэтычна ўяўляе сабой найбольш кароткі шлях Украіны да Паўночнай Еўропы. Аднак сёння гэта застаецца выключна перспектывай: дзейная ваенна-палітычная сітуацыя робіць такі маршрут непрымальным.

Інвестыцыйна-інфраструктурныя сувязі сёння трэба разглядаць хутчэй як замарожаны патэнцыял, чым як рэальна функцыянуючы сегмент двухбаковых адносін. Іх аднаўленне магчыма толькі пры фундаментальнай змене палітычнай і ваеннай сітуацыі.

2.4 Магчымасці вядзення бізнесу грамадзянамі дзвюх краін

Фармальна грамадзянства само па сабе не з'яўляецца забаронай для вядзення бізнесу ў іншай краіне. Украінскія грамадзяне, паводле ацэнак экспертаў, юрыдычна могуць зарэгістраваць і весці бізнес у Беларусі; аналагічна беларускія грамадзяне могуць весці бізнес ва Украіне пры выкананні адпаведных патрабаванняў па легалізацыі. Аднак фармальная магчымасць разыходзіцца з фактычнымі ўмовамі вядзення бізнесу.

Для ўкраінцаў у Беларусі галоўнай перашкодай з'яўляецца не столькі юрыдычная забарона, колькі высокі ўзровень палітычнай і адміністрацыйнай рызыкі. Эксперты паказваюць на рызыкі сутыкнення з непрадказальнымі падатковымі праверкамі, адміністрацыйным ціскам, што ў канчатковым выніку вядзе да закрыцця бізнэсу. Украінскія грамадзяне таксама знаходзяцца пад падвышанай увагай беларускіх сілавых структур. Таму рэальнае прадпрымальніцтва, асабліва сярэдні і буйны бізнэс, ацэньваецца як вельмі рызыкоўнае.

Для беларускіх грамадзян ва Украіне сітуацыя таксама істотна ўскладнілася пасля 2022 года. Фармальна агульнай забароны на рэгістрацыю і вядзенне бізнесу няма, аднак сур'ёзнымі перашкодамі з'яўляюцца праверкі Службы бяспекі Украіны, праблемы з легалізацыяй, банкаўскімі рахункамі і трансгранічнымі плацэжамі. Уведзеныя Украінай санкцыі супраць беларускіх фізічных і юрыдычных асоб таксама ўспрымаюцца як дадатковыя рызыкі нават для апасродкаванага ўзаемадзеяння з кампаніямі, зарэгістраванымі ў Беларусі. Эксперты адзначаюць, што калі канчатковым бенефіцыярам кампаніі з'яўляецца грамадзянін Беларусі, нават які стала пражывае па-за межамі Беларусі, стварэнне бізнесу ва Украіне на практыцы можа быць практычна немагчымым.

Адмысловае значэнне мае адрозненне паміж грамадзянствам і фактычнай палітычнай прыналежнасцю/статусам чалавека. Беларускія грамадзяне, якія даўно жывуць ва Украіне, легалізаваліся і маюць устойлівы прававы статус, могуць працягваць працаваць і займацца бізнэсам. Аднак адкрыць новы бізнэс непасрэдна ва Украіне, прыбыўшы туды як грамадзянін Беларусі пасля пачатку паўнамаштабнай вайны, значна складаней. Аналагічная сітуацыя назіраецца і з ўкраінцамі ў Беларусі, дзе фактар грамадзянства Украіны выклікае падвышанае падазрэнне з боку рэжыму.

Пры гэтым эксперты звяртаюць увагу на парадасальную сітуацыю: фармальна магчымасці для грамадзян Украіны ў Беларусі ў некаторых выпадках могуць быць шырэйшымі, чым для беларускіх грамадзян ва Украіне, аднак гэта не азначае наяўнасці спрыяльнага асяроддзя для ўкраінскага бізнесу ў Беларусі. Палітычныя рызыкі, адміністрацыйны ціск і адсутнасць прадказальнасці робяць такую дзейнасць непрывабнай.

3. Адносіны ў сферы бяспекі

Значэнне
Індэксу: 1

Экспертная ацэнка
дынамікі: нязначнае пагаршэнне

3.1 Агульны характар адносін у сферы бяспекі і ацэнка ваеннай напружанасці

У сферы бяспекі беларуска-ўкраінскія адносіны знаходзяцца ў стане найбольш высокай напружанасці пасля вываду расійскіх войск з тэрыторыі Беларусі ў 2023 годзе. Экспертныя ацэнкі адрозніваюцца па ступені драматычнасці – ад характарыстыкі сітуацыі як «высокага ўзроўню канфрантацыі» да вызначэння яе як фактычна перадаеннай, калі адзін сур'ёзны інцыдэнт можа прывесці да пачатку прамых ваенных дзеянняў. Эксперты адзначаюць пагаршэнне ўсіх афіцыйных адносін у сферы бяспекі з 2025 года, асабліва істотнае пагаршэнне эксперты бачаць у набліжэнні сітуацыі да ваеннай канфрантацыі, дзе баланс пазітыўных і негатыўных адзнак істотна зрушаны ў бок негатыву (-0.52).

Асноўным фактарам канфрантацыі з'яўляецца ўдзел Беларусі ў расейскай агрэсіі супраць

Украіны. Беларусь застаецца ваенным саюзнікам Расіі, а яе тэрыторыя выкарыстоўваецца для ваеннай дзейнасці, што аўтаматычна робіць беларускі напрамак пагрозай для ўкраінскай сістэмы нацыянальнай бяспекі. Разам з тым некалькі экспертаў падкрэсліваюць, што ўзровень канфрантацыі з Беларуссю істотна ніжэйшы, чым з Расіяй: беларускае войска не пасрэдна не ўдзельнічае ў баявых дзеяннях супраць Украіны, а Мінск зацікаўлены ў тым, каб не пераходзіць пэўную мяжу прамога ваеннага ўцягвання.

Важнай праявай напружанасці застаецца ваенная канцэнтрацыя ўздоўж агульнай мяжы. Эксперты адзначаюць падрыхтоўку абодвух бакоў да магчымага развіцця ваеннага сцэнарыя і ўзмацненне адпаведнай інфраструктуры. У прыватнасці, адзін з беларускіх экспертаў звязвае павышэнне рызык з разгортваннем новай дэсантнай брыгады ў Гомельскай вобласці са жніўня 2026. Іншыя

звяртаюць увагу на рост у апошні год колькасці інцыдэнтаў, звязаных з беспілотнікамі, кейс з рэтранслятарамі, а таксама на пераход украінскага боку да больш жорсткай рыторыкі і дзеянняў у адносінах да беларускага рэжыму (увядзенне новых санкцый).

У той жа час, асобныя эксперты паказваюць, што абвастрэнне ўзаемнай рыторыкі адбываецца практычна штогод па розных прычынах: у 2023 годзе – патэнцыйнае ўвядзенне расійскай ядзернай зброі ў Беларусь, летам 2024-га – абвастрэнне вакол мяжы і падведзенай да яе беларускай арміі, у 2025-м – вучэнні «Захад-2025» і ўвядзенне расійскага ракетнага комплексу «Арэшнік», у 2026-м – размяшчэнне рэтранслятараў. Ва ўсіх пералічаных выпадках, як звяртае ўвагу беларускі эксперт, прысутнічаў кампанент спекулятыўнай палітычнай рыторыкі: «Пацвярджэнняў завозу ядзернай зброі няма да гэтага часу; для «Арэшніка» прывезлі часткі, але ці ўвесь комплекс – невядома; абвастрэнне вакол мяжы і вучэнні «Захад» нічым не абярнуліся ні для аднаго з бакоў; аб праблеме з рэтранслятарамі і аб яе рашэнні вядома са слоў прэзідэнта Зяленскага, BelPol кажа аб увядзенні інфраструктуры, але звестак аб тым, што менавіта гэта за інфраструктура, у адкрытых крыніцах няма. Іншы беларускі рэспандэнт таксама ўказвае на тое, што прыкметаў нарошчвання расейскай жывой сілы або тэхнікі на паўднёвай мяжы Беларусі не зафіксавана, інфармацыя аб выкарыстанні Расіяй інфраструктуры ў Беларусі для вайсковых дзеянняў не мае канчатковага пацверджання. Украіна, нягледзячы на заявы на вышэйшым узроўні аб немінучай пагрозе, не звярталася з гэтай праблемай і доказами ў міжнародных арганізацыі. Падобную агаворку робіць і адзін з украінскіх экспертаў: акрамя ўстаноўкі рэтранслятараў у 2026 годзе ніякіх іншых рэальных інцыдэнтаў не адбывалася.

Асаблівае ся пераходнага этапу ў тым, што ваенная напружанасць суправаджаецца абмежаванымі спробамі дээскалацыі. Нягледзячы на адсутнасць палітычнага дыялогу, бакі, паводле ацэнак экспертаў, імкнуцца не дапусціць некантраляванага пераходу канфрантацыі ў ваеннае сутыкненне. Захоўваюцца асобныя каналы перадачы інфармацыі, у тым ліку па памежнай сітуацыі, ваенным інцыдэнтам і іншым пытанням, дзе памылковая

інтэрпрэтацыя дзеянняў другога боку можа прывесці да небяспечнай эскалацыі. Адзін з экспертаў адзначае, што падобныя кантакты могуць уключаць перадачу агульнай інфармацыі аб вучэннях або перадыслакацыі войскаў па запыце – менавіта з мэтай кантролю ўзроўню канфрантацыі.

Адмысловае месца ў гэтай дынаміцы займаюць інцыдэнты з беспілотнікамі. Эксперты адзначаюць, што ў асобных выпадках паміж бакамі перадаюцца сігналы, калі сітуацыя з пралётамі БПЛА выходзіць за межы звычайнага ўзроўню. Гэта паказвае на існаванне хоць і мінімальнага, але дзеючага механізму прадукіравання далейшай эскалацыі.

Такім чынам, сённяшні стан можна апісаць як кіраваную сітуацыю канфрантацыі. Бакі рыхтуюцца да патэнцыйнага пагаршэння і адначасова захоўваюць мінімальныя механізмы, якія дазваляюць не дапусціць выпадковай эскалацыі. Менавіта наяўнасць такіх механізмаў з'яўляецца адным з нямногіх элементаў «мер даверу», якія захаваліся пасля 2022 года.

3.2 Кантакты паміж сілавымі структурамі і спецслужбамі

На афіцыйным узроўні ўзаемадзеянне паміж украінскімі і беларускімі сілавымі структурамі адсутнічае ці зведзена да мінімуму. Аднак практычна ўсе экспертныя ацэнкі паказваюць на існаванне зачыненых тэхнічных каналаў камунікацыі паміж спецслужбамі, якія захоўваюцца, нягледзячы на палітычную канфрантацыю.

Асноўным месцам такіх кантактаў з'яўляюцца гуманітарныя і дээскалацыйныя пытанні. Найбольш відавочны прыклад – абмен ваеннапалоннымі, які адбываўся на тэрыторыі Беларусі. Паводле ацэнак экспертаў, арганізацыя такіх аперацый немагчыма без удзелу беларускіх і ўкраінскіх спецыяльных службаў. Апроч абмену палоннымі, праз Беларусь працягваецца вяртанне асобных украінскіх грамадзян з акупаваных тэрыторый і з Расіі. Важную ролю тут адыгрывае Каардынацыйны штаб па пытаннях абыходжання з ваеннапалоннымі, падпарадкаваны Галоўнаму ўпраўленню выведкі Міністэрства абароны Украіны; амбасада Украіны да гэтага працэсу

не прыцягнута, а МЗС, паводле ацэнкі ўкраінскага эксперта, не заўсёды ведае, што адбываецца на гэтым напрамку. Менавіта праз адпрацаваны канал абмену ваеннапалоннымі у канцы 2025 года ва Украіну была вывезена вялікая група беларускіх палітвязняў, дзе іх асабіста сустракаў Кірыл Буданаў, тады яшчэ кіраўнік ГУР.

Такім чынам, спецслужбы ў пэўнай ступені выконваюць функцыю, якую б у звычайнай сітуацыі выконвалі дыпламатычныя структуры. Адзін з экспертаў прама характарызуе іх як своеасаблівую замену Міністэрствам замежных спраў ва ўмовах адсутнасці паўнаважнага палітычнага і дыпламатычнага дыялогу. Праз гэтыя каналы могуць перадавацца паведамленні, неабходныя для вырашэння гуманітарных пытанняў і прадукінення небяспечнай эскалацыі.

Аднак размова тут не ідзе аб аднаўленні супрацоўніцтва паміж праваахоўнымі органамі ў традыцыйным сэнсе. Няма падстаў гаварыць аб паўнацэнным абмене аперацыйнай інфармацыяй, сумеснай барацьбе са злачыннасцю або іншых формах інстытуцыйнага ўзаемадзеяння, характэрных для мірнага часу. Кантакты маюць вузкі, сітуацыйны і пераважна антыкрызісны характар.

Такім чынам, у сферы сілавых структур сфармавалася своеасаблівая двухузроўневая мадэль. На публічным і інстытуцыйным узроўні адносіны характарызуюцца канфрантацыяй і адсутнасцю дыялогу. На закрытым узроўні захоўваюцца мінімальныя кантакты, неабходныя для вырашэння гуманітарных пытанняў і прадукінення найбольш небяспечных сцэнарыяў.

3.3 Адносіны з беларускім добраахвотніцкім рухам і праблемы ўзаемадзеяння

Беларускія добраахвотнікі з'яўляюцца асобным і парадаксальным элементам адносін Украіны і Беларусі ў сферы бяспекі. З аднаго боку, яны з'яўляюцца грамадзянамі Беларусі, якія ваююць на баку Украіны супраць Расіі, а іх удзел у вайне мае адначасова ўкраінскае і беларускае вымярэнне. З іншага – украінскія сілавыя структуры разглядаюць іх перш за ўсё як замежных вайскоўцаў, інтэграваных ва ўкраінскую сістэму абароны.

Беларускія добраахвотнікі ўдзельнічаюць у вайне на баку Украіны з 2014 года, а пасля пачатку поўнамаштабнага ўварвання іх прысутнасць стала значна больш заўважнай. Найбольш вядомым фармаваннем застаецца Полк імя Кастуся Каліноўскага, аднак беларускія грамадзяне служаць таксама ў іншых падраздзяленнях Сіл абароны Украіны. Іх матывацыя спалучае абарону Украіны з супрацьстаяннем расійскаму ўплыву і рэжыму Лукашэнкі: паражэнне Расіі многія добраахвотнікі разглядаюць як неабходную ўмову будучых палітычных змен у Беларусі.

Экспертныя ацэнкі характару ўзаемадзеяння Украіны з беларускім добраахвотніцкім рухам застаюцца дастаткова пазітыўнымі. Адзін з экспертаў гаворыць аб стабільным становішчы беларускіх добраахвотніцкіх аб'яднанняў у структуры Узброеных сіл абароны Украіны. Іншыя адзначаюць наяўнасць пастаянных кантактаў паміж прадстаўнікамі добраахвотніцкіх структур і ўкраінскімі ваеннымі і інфраструктурнымі падраздзяленнямі. У той жа час, у папярэднія гады эксперты ўказвалі на ключавую ролю беларускіх добраахвотнікаў у падтрыманні ўзаемадзеяння Украіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі і іх ключавы ўклад у падтрыманні пазітыўнага іміджу беларусаў і іхняга ўнёску ў барацьбу за свабоду Украіны. У гэтым перыядзе колькасць такіх пазітыўных каментароў паменшылася, а некаторыя эксперты адзначаюць зніжэнне колькасці беларускіх добраахвотнікаў, памяншэнне іх публічнай прыкметнасці. З'яўляюцца асобныя канстатацыі, што Полк Каліноўскага фактычна спыніў існаванне ў тым выглядзе, якое меў у папярэднія гады.

Галоўная праблема заключаецца ў розным разуменні пажаданай мадэлі інтэграцыі. Для ўкраінскага камандавання прыярытэтам з'яўляецца ўключэнне добраахвотнікаў у адзіную сістэму кіравання Сіламі абароны Украіны. Значная частка беларускіх добраахвотнікаў, наадварот, імкнецца захоўваць нацыянальную арганізацыйную ідэнтычнасць і разглядае падраздзяленні як патэнцыйную аснову будучага беларускага войска. Украінскі бок не зацікаўлены ў прадастаўленні ім значнай аўтаноміі, тады як менавіта аўтаномнасць застаецца важнай часткай матывацыі некаторых добраахвотнікаў.

Другая буйная праблема - прававы статус добраахвотнікаў. Яна ўключае пытанні легалізацыі, дакументаў, грамадзянства, сацыяльных гарантый, выплат за службу і кампенсацый у выпадку ранення ці гібелі. Асабліва востра праблема праяўляецца пасля завяршэння непасрэднага ўдзелу чалавека ў баявых дзеяннях. Эксперты гавораць аб праблемах ветэранаў з рэабілітацыяй, дакументамі, легалізацыяй і атрыманнем грамадзянства.

Яшчэ адна праблема – абмежаванасць прафесійнай ваеннай траекторыі. Па ацэнках экспертаў, магчымасці кар’ернага прасоўвання беларускіх добраахвотнікаў могуць быць абмежаваныя. У прыватнасці, існуе запыт на тое, каб яны маглі станавіцца афіцэрамі і сяржантамі, а не заставаліся пераважна на

ўзроўні радавога складу. З беларускага боку гэта разглядаецца як важны элемент фармавання будучага кадравага патэнцыялу беларускага войска.

Нарэшце існуе і фактар бяспекі. Украінскі бок аб’ектыўна ставіцца да замежных добраахвотнікаў больш асцярожна, чым да ўласных грамадзян. Эксперты адзначаюць магчымасць пранікнення сярод замежных добраахвотнікаў расійскіх агентаў ці завербаваных асоб, што стварае дадатковыя абмежаванні для іх выкарыстання і аўтанамізацыі. Пры гэтым агульная ацэнка застаецца пераважна пазітыўнай: беларускія добраахвотнікі разглядаюцца як рэсурс украінскай абароны і як патэнцыйна значны элемент будучых беларуска-ўкраінскіх адносін у сферы бяспекі.

4. Адносіны ў сферы культуры і адукацыі

Значэнне
Індэксу: 1

Экспертная ацэнка
дынамікі: нязначнае пагаршэнне

4.1 Агульны стан культурных і адукацыйных сувязей

Культурныя і адукацыйныя сувязі паміж Беларуссю і Украінай пасля 2022 года практычна поўнасцю спыніліся на афіцыйным міждзяржаўным узроўні. Эксперты практычна адзінадушна характарызуюць сітуацыю як замарожаную ці блізкую да нулявой. Спыненыя інстытуцыянальныя кантакты паміж універсітэтамі, навуковымі ўстановамі і дзяржаўнымі культурнымі арганізацыямі; адсутнічаюць рэгулярныя абмены студэнтамі і вучонымі.

Разрыў закрануў не толькі практычныя кантакты, але і фармальную нарматыўную аснову супрацоўніцтва. Украіна спыніла ўдзел у адпаведных пагадненнях з Беларуссю ў сферы адукацыі і навукі; у прыватнасці, эксперты ўказваюць на спыненне дзеяння пагаднення аб супрацоўніцтве ў сферы вышэйшай і паслядыпломнай адукацыі. Асобна адзнача-

ецца спыненне ўзаемнага прызнання адукацыйных дыпламаў: адпаведныя пагадненні былі дэансаваны Украінай у 2022-2023 гадах.

Палітычная сітуацыя аказвае на гэтыя адносіны вызначальны ўплыў. Для ўкраінскага боку дзяржаўныя беларускія ўніверсітэты і навуковыя ўстановы сёння разглядаюцца праз прызму ўдзелу Беларусі ў расійскай агрэсіі. Таму супрацоўніцтва з імі не толькі палітычна непажаданае, але ў шэрагу выпадкаў найпрост абмяжоўваецца ці перапыняецца. У Беларусі, у сваю чаргу, незалежная беларуская культура і адукацыя самі знаходзяцца пад ціскам дзяржавы і расейскага культурна-ідэалагічнага ўплыву. Гэта дадаткова скарачае прастору для любых украінска-беларускіх кантактаў унутры Беларусі.

Знік і студэнцкі абмен. Паводле экспертных ацэнак, патокі студэнтаў паміж дзвюма краі-

намі пасля 2022 года фактычна абрынуліся, а перспектывы іх аднаўлення ў рамках адносін паміж дзяржаўнымі ўстановамі ацэньваюцца вельмі скептычна. Пры гэтым існуюць асобныя выпадкі навучання беларускіх грамадзян ва Украіне, аднак гэта пераважна людзі, якія знаходзяцца за межамі Беларусі – напрыклад, у Польшчы, Літве ці Латвіі – а не традыцыйны паток студэнтаў непасрэдна паміж дзвюма краінамі.

Ранейшая мадэль культурна-адукацыйных адносін, заснаваная на прамых інстытуцыйных кантактах, знікла. Аднак гэта не азначае поўнага знікнення беларуска-украінскага культурнага ўзаемадзеяння. Яно перамясцілася ў іншае асяроддзе – перш за ўсё ў сферу грамадзянскіх ініцыятыў, незалежных культурных арганізацый, дыяспар і беларускіх дэмакратычных структур, частка такога ўзаемадзеяння адбываецца за межамі Беларусі і Украіны, у прыватнасці ў краінах ЕС.

4.2 Прыклады актуальнага ўзаемадзеяння ў галіне культуры і адукацыі

Ва ўмовах інстытуцыйнага разрыву менавіта незалежныя культурныя арганізацыі і грамадзянскія ініцыятывы сталі практычна адзіным устойлівым каналам беларуска-ўкраінскага культурнага ўзаемадзеяння. Некалькі экспертаў незалежна адзін ад аднаго адзначаюць, што такія кантакты захоўваюцца, хаця маюць невялікі маштаб, залежаць ад канкрэтных людзей і праектаў і не ўтвараюць пакуль сістэмнай палітыкі.

Адным з найбольш заўважных напрамкаў з’яўляецца літаратурны абмен і перакладчыцкая дзейнасць. Нягледзячы на практычна поўнае спыненне дзяржаўных выдавецкіх кантактаў, незалежныя ўкраінскія выдавецтвы і беларускія выдаўцы ў эміграцыі працягваюць перакладаць і публікаваць беларускіх і ўкраінскіх аўтараў. Сярод прыкладаў эксперты называюць кнігі беларускіх аўтараў Алеся Плоткі, Альгерда Бахарэвіча, Дзмітрыя Строчава.

Асабліва значным прыкладам стала праграма House of Europe, якая падтрымала пераклады беларускай літаратуры ва Украіне. Дзякуючы гэтай праграме пераклады кніг Алеся Плоткі “Сож” (пераклад Вячаслава Лявіцкага) і Аль-

герда Бахарэвіча “Дзеці Аліндаркі” (у перакладзе Лёсіка Панасюка і Дарыны Гладун) на ўкраінскую мову ў 2026 годзе з’явіліся ў найбуйнейшых украінскіх кніжных сетках. Эксперты ацэньваюць гэты вынік пазітыўна, хаця адначасова адзначаюць яго кропкавы характар і адсутнасць пакуль устойлівай сістэмы фінансавання такіх праектаў.

Іншым напрамкам застаюцца сумесныя культурныя мерапрыемствы і творчыя рэзідэнцыі, у асноўным у краінах ЕС. Беларускія і ўкраінскія музыканты супрацоўнічаюць, праводзяць сумесныя канцэрты і калабарацыі; мастакі ўдзельнічаюць у агульных рэзідэнцыях. Адзначаецца дзейнасць Беларускай рады культуры і асобных беларускіх культурных дзеячаў, якія падтрымліваюць сувязі з украінскімі калегамі. Аднак гэтыя кантакты застаюцца фрагментарнымі і персанальнымі, а не інстытуцыянальнымі.

Ва Украіне фарміруецца таксама пэўная інфраструктура беларускага культурнага і грамадскага жыцця. У якасці прыкладаў эксперты называюць дзейнасць беларускіх арганізацый у Львове, дзе праходзяць курсы беларускай мовы, культурніцкія выставы, дзейнічае Музей беларускіх добраахвотнікаў. У жніўні 2026 у Запарожжы ў Цэнтры сучаснага мастацтва прайшла фотавыстава, прысвечаная баявому шляху «Палка Каліноўскага», падрыхтаваная грамадой “Каліноўцы” і прэс-службай Палка Каліноўскага. У экспазіцыю ўвайшло больш за 100 здымкаў беларускіх добраахвотнікаў.

Ёсць прыклад адукацыйнай дзейнасці для беларускіх дзяцей, якія знаходзяцца за межамі Беларусі. У якасці прыкладу можна прывесці дыстанцыйную ўкраінска-беларускую школу, якая працуе для беларускіх дзяцей ва Украіне і за яе межамі («Першая беларуская онлайн-школа ва Украіне», <https://byschool.com.ua>). Адначасова беларускія дэмакратычныя сілы разглядаюць магчымасць больш сістэмнага прыцягнення беларускіх студэнтаў і выкладчыкаў ва ўкраінскія адукацыйныя ўстановы. Аднак рэалізацыя гэтых планаў патрабуе вырашэння пытанняў легалізацыі, бяспекі, мовы навучання і вызначэння зацікаўленых украінскіх універсітэтаў.

Адмысловае значэнне набываюць гістарычныя, інтэлектуальныя праекты, экспертныя

пляцоўкі. Перспектыўнай пляцоўкай стаў Форум Астрожскіх, які аб'ядноўвае беларускіх і ўкраінскіх даследчыкаў, прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці, культурных і палітычных колаў. Адным з вынікаў гістарычнай панэлі Форума стала ідэя стварэння грамадскай беларуска-ўкраінскай гістарычнай камісіі.

У сістэме вышэйшай адукацыі Украіны ёсць асобныя рэдкія курсы, звязаныя з беларускай тэматыкай ці праграмы, арыентаваныя на беларусаў ва Украіне. У Нацыянальным універсітэце “Кіева-Магілянская акадэмія” існуе праграма “Русские студии: політика, эканоміка та ідэалогія сучаснай Расіі”. У яе межах адной з дысцыплін з’яўляецца «Інтэграцыйныя і дэінтэграцыйныя працэсы паміж аўтарытарнымі рэжымамі РФ і Беларусі». У бакалаўрыяце Кіеўскага нацыянальнага універсітэта захоўваецца кірунак беларусістыкі ў рамках праграмы «Беларуская мова і літаратура, ўкраінская мова і літаратура, англійская мова». У сакавіку 2026 г. у Ізмаіль-

скім дзяржаўным гуманітарным універсітэце па ініцыятыве грамадскай арганізацыі «Беларуская суполка Украіны» прынята праграма гуманітарнай падтрымкі беларускай супольнасці на поўдні Украіны. У яе межах запушчаны праект «Беларуская адукацыйная праграма ў ІДГУ», адрасаваны жонкам загінуўшых беларускіх добраахвотнікаў і вайскоўцаў: ён прадугледжвае бясплатны доступ да вышэйшай адукацыі, перападрыхтоўку, павышэнне кваліфікацыі і акадэмічную падтрымку для іх прафесійнай самарэалізацыі.

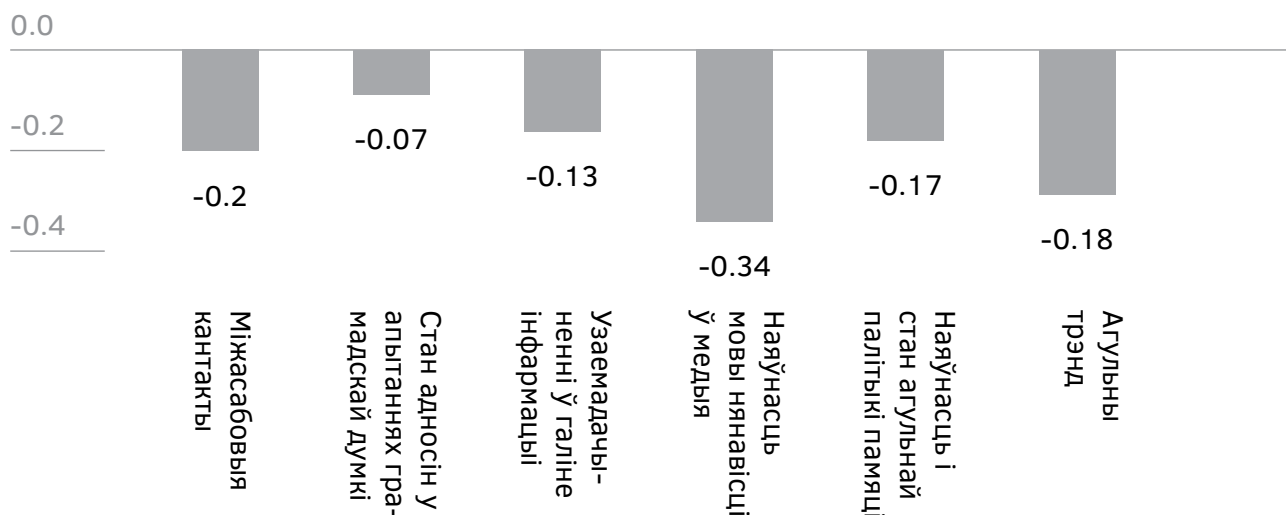
Цяперашняе ўзаемадзеянне ў культуры і адукацыі, на думку экспертаў, носіць хутчэй характар «масткаў у будучыню», чым паўнацэннага культурнага абмену. Захавалася невялікая група актыўных людзей і арганізацый, якія падтрымліваюць кантакты з прафесійнай, грамадзянскай ці асабістай салідарнасці. Менавіта яны ствараюць задзел, які можа быць скарыстаны пры змене палітычнай сітуацыі.

5. Адносіны паміж грамадствамі

Значэнне
Індэксу: 2

Экспертная ацэнка
дынамікі: нязначнае пагаршэнне

Малюнак 5. Экспертная ацэнка дынамікі адносінаў паміж грамадствамі, параўнанне з 2025 годам

5.1 Агульны стан адносін паміж грамадствамі

Адносіны паміж беларускім і ўкраінскім грамадствамі пасля пачатку поўнамаштабнай вайны прыкметна пагоршыліся, аднак такога ж разрыву, як на міждзяржаўным узроўні, на ўзроўні адносін паміж людзьмі не адбылося. Гэта адно з важных адрозненняў грамадскага вымярэння ад міждзяржаўнага: калі палітычныя і ваенныя адносіны практычна замарожаны, то асабістыя, сямейныя, прафесійныя і грамадскія сувязі ў пэўнай ступені захоўваюцца.

Эксперты адзначаюць, што вайна драматычна знізіла інтэнсіўнасць кантактаў, паездак і ўзаемных зносін, але не знішчыла іх. У прыватнасці, паводле адной з экспертных ацэнак, каля 7–8% апытаных украінцаў працягваюць тым ці іншым чынам падтрымліваць кантакты з беларусамі. Пры гэтым частата такіх кантактаў скарачаецца па меры працягу вайны і ўзмацненні жорсткасці патрабаванняў бяспекі.

У грамадскім успрыманні таксама адбылося пагаршэнне, але яно не носіць характару поўнай узаемнай варожасці. Па дадзеных апытання даследчай кампаніі Украіны Rating

Group у жніўні 2026 года 90% украінцаў негатыўна ставіліся да Аляксандра Лукашэнкі, 83% лічаць стаўленне Беларусі да Украіны варожым. Пры гэтым да саміх беларусаў холадна ставяцца 70% апытаных украінцаў (з іх 44% – вельмі холадна), пазітыўна-нейтральнага стаўлення да беларусаў прытрымліваюцца 30% украінцаў. Па меркаванні экспертаў такая структура ўспрымання сфармавалася ўжо ў 2022 годзе і ў наступны перыяд істотна не мянялася. Гэта дазваляе казаць не столькі аб сталай далейшай радыкалізацыі грамадскіх настрояў, колькі аб устойлівым негатыўным вобразе Беларусі, які сфармаваўся пад уздзеяннем вайны.

Для ўкраінскага грамадства галоўнай крыніцай негатыўнага стаўлення да Беларусі застаецца яе ўдзел у расійскай агрэсіі. Эксперты адзначаюць, што ва Украіне сфармаваліся дзве паралельныя пазіцыі: частка грамадства разумее адрозненне паміж Беларуссю і рэжымам Лукашэнкі, тады як іншая частка, зыходзячы з выкарыстання тэрыторыі Беларусі расейскімі войскамі, схільная ўспрымаць беларусаў як частку шырэйшай расейскай прасторы.

У Беларусі сітуацыя выглядае крыху інакш.

Эксперты адзначаюць, што стаўленне да ўкраінцаў на бытавым узроўні, паводле наяўных ацэнак, застаецца хутчэй пазітыўным або нейтральным. Нават беларуская дзяржаўная прапаганда праводзіць пэўную розніцу паміж украінскім насельніцтвам і ўкраінскім палітычным кіраўніцтвам. У выніку антыўкраінская рыторыка не заўсёды трансфармуецца ў бытавую варожасць у адносінах да ўкраінцаў як да людзей ці народа.

Аднак гэта не азначае адсутнасці негатыўных установак. Пастаяннае ўздзеянне расійскай і беларускай дзяржаўнай прапаганды паступова фарміруе ў часткі насельніцтва скажонае ўяўленне аб прычынах вайны і адказнасці бакоў. Эксперты мяркуюць, што працяглае спажыванне такіх наратываў здольна паступова мяняць бытавыя ўяўленні людзей унутры Беларусі, нават калі яны непасрэдна не падтрымліваюць рэжым Лукашэнкі.

У цэлым адносіны паміж грамадствамі можна ахарактарызаваць як аслабленыя, але якія захоўваюць значны патэнцыял аднаўлення. Істотная частка негатыўнай дынамікі звязана не са зменай стаўлення беларусаў і ўкраінцаў адзін да аднаго як да народаў, а з вайной, прапагандай і абмежаваннем магчымасцяў для непасрэдных зносін.

5.2 Вобраз іншай краіны ў медыя-прасторы, прапаганда і мова варожасці

У інфармацыйнай прасторы назіраецца моцная асіметрыя. У Беларусі дзяржаўная інфармацыйная палітыка ў дачыненні да Украіны практычна поўнаасцю ўбудавана ў расійскі прапагандысцкі наратыв. Эксперты адзначаюць выкарыстанне антыўкраінскай рыторыкі, мовы варожасці ў дачыненні да ўкраінскага палітычнага і ваенна-палітычнага кіраўніцтва, паўтарэнне расійскіх тэзісаў. Пры гэтым беларуская прапаганда можа некалькі змякчаць найбольш радыкальныя расійскія фармулёўкі – напрыклад, радзей выкарыстоўваць прамыя абвінавачванні ўсіх ўкраінцаў у нацызме, – але прынцыповая рамка застаецца прарасійскай і антыўкраінскай.

Характэрная асаблівасць беларускай прапаганды заключаецца ў спалучэнні антыўкраінскай палітычнай рыторыкі з наратывам аб «трыадзіным славянскім народзе». Лукашэн-

ка можа адначасова крытыкаваць украінскае кіраўніцтва і сцвярджаць, што Украіна павінна вярнуцца ва «ўлонне славянскіх народаў». Тым самым Украіна ўяўляецца не як самастойная палітычная нацыя, а як частка гістарычна і культурна адзінай з Расіяй і Беларуссю прасторы.

Пры гэтым важна адрозніваць мову варожасці ў адносінах да ўкраінцаў як да народа і палітычную дэманізацыю Украіны і яе кіраўніцтва. Паводле экспертных ацэнак, у Беларусі захоўваецца дастаткова пазітыўнае бытавое стаўленне да ўкраінцаў. Прапагандысцкая мадэль хутчэй стварае катэгорыю «правільных» і «няправільных» ўкраінцаў: украінскае насельніцтва можа разглядацца станоўча, калі яно ўяўляецца ахвярай вайны або не звязана з дзейснай украінскай уладай, тады як палітычнае кіраўніцтва Украіны падвяргаецца жорсткай атацы.

Украінская інфармацыйная прастора ўладкована інакш. Эксперты адзначаюць наяўнасць як буйных медыяў, якія выразна падзяляюць беларускі народ і рэжым Лукашэнкі, так і невялікіх медыяў, блогераў і асобных каментатараў, якія такога адрознення не праводзяць. Таму вобраз Беларусі ва ўкраінскім інфармацыйным полі неаднародны. У цэлым пасля 2022 года ён стаў значна больш негатыўным, аднак гэта не азначае адзінага стаўлення да беларусаў як да народа.

У 2026 эксперты фіксуюць некаторыя змены ў інфармацыйным полі Украіны. Дзякуючы візіту Ціханоўскай і сустрэчам з Зяленскім украінскія незалежныя медыі пачалі звяртаць большую ўвагу на дэмакратычныя сілы Беларусі. Пасля візіту Святланы Ціханоўскай у навінах, у тым ліку на «Суспільным», з'явіліся рэпартажы, сутнасць якіх – «беларускі народ нам не вораг, беларусы ваююць разам з намі, беларусы нам дапамагаюць; Лукашэнка нам вораг, але не беларускі народ». Аднак, наколькі гэты трэнд акажацца ўстойлівым меркаваць складана. Адначасова, у пачатку 2026 года ўкраінскія ўлады занялі больш абвостраную пазіцыю ў дачыненні да Беларусі, гаворачы аб блізкай пагрозе, што таксама ўплывае на інфармацыйнае поле.

Такім чынам, інфармацыйнае асяроддзе з'яўляецца адным з галоўных фактараў па-

гаршэння грамадскіх адносін. У Беларусі антыўкраінская рыторыка з'яўляецца часткай дзяржаўнай прапагандысцкай сістэмы і цесна звязана з расейскімі наратывамі. Ва Украіне негатыўны вобраз Беларусі фарміруецца найперш рэальнымі дзеяннямі беларускага рэжыму і выкарыстаннем тэрыторыі краіны ў вайне, але дапаўняецца больш абагульненымі ўяўленнямі, якія не заўсёды ўлічваюць, што значная частка беларускага грамадства актыўна супраціўлялася рэжыму яшчэ ў 2020 годзе, апынулася ў выгнанні менавіта як следства гэтага супраціву, і сёння актыўна дапамагае Украіне — добраахвотнікамі, гуманітарнай і медыцынскай дапамогай, дакументацыяй злачынстваў рэжыму.

Пры гэтым прынцыпова важна, што мова варажасці не стала цалкам дамінантнай у адносінах паміж грамадствамі. Захоўваецца прастора для падзелу рэжыму і грамадства Беларусі, а таксама для пазітыўнага ўспрымання беларусаў, якія выступаюць супраць расійскай агрэсіі ці падтрымліваюць Украіну.

5.3 Кантакты паміж людзьмі і прымежнае ўзаемадзеянне

Асабістыя кантакты паміж беларусамі і ўкраінцамі захаваліся, але іхнія магчымасці істотна скараціліся. Найбольш важнай перашкодай з'яўляецца абмежаванне трансгранічнага руху. Эксперты зазначаюць, што паміж двюма краінамі фактычна функцыюе толькі адзін прамы памежны пераход, а паездкі праз мяжу сталі практычна не магчымымі.

Праблематычны і ўезд ва Украіну для беларусаў, якія знаходзяцца ў эміграцыі ў краінах ЕС. Фармальна правілы ўезда і візавыя патрабаванні могуць не мяняцца, аднак фактычны кантроль значна ўзмацніўся: адбываюцца

працяглыя праверкі, допыты і дадатковыя пытанні з боку сілавых органаў, якія нярэдка забараняюць уезд без тлумачэнняў.

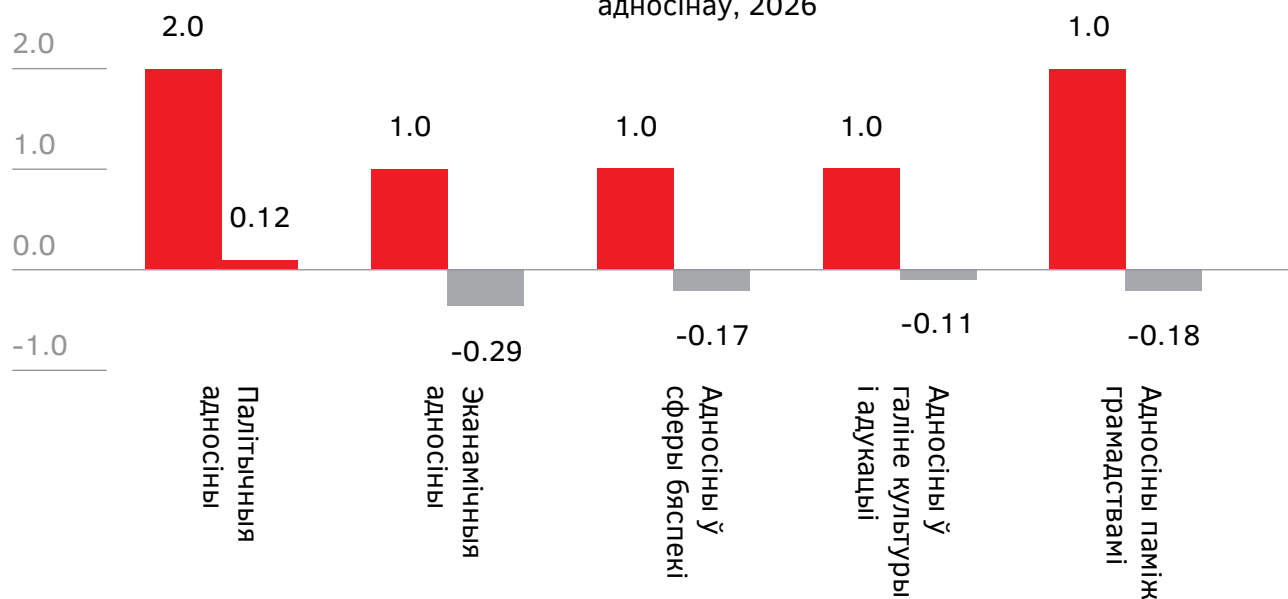
Тым не менш сямейныя і асабістыя сувязі працягваюць існаваць. Людзі падтрымліваюць зносіны са сваякамі, сябрамі і былымі калегамі, выкарыстоўваючы даступныя каналы камунікацыі і, калі магчыма, асабістыя сустрэчы. Адзін з экспертаў падкрэслівае, што пры змене палітычнай сітуацыі гэтыя кантакты могуць адносна хутка аднавіцца, бо сацыяльная аснова для іх не знікла.

Асобную увагу важна звяртаць на насельніцтва памежных абласцей, дзе гістарычна існавалі інтэнсіўныя сямейныя, гандлёвыя і бытавыя сувязі. Вайна рэзка іх абмежавала, але не знішчыла. Паказальным сюжэтам 2026 года ўкраінскі эксперт называе адкрыццё Беларуссю граніцы для збору дзікаросаў (грыбоў і ягад) у памежных лясах. Практыка спрошчанага пераходу для жыхароў памежжа існавала і раней, але сёлета Лукашэнка аб'явіў аб ёй публічна. Эксперт, пры гэтым, звяртае ўвагу на інтэрпрэтацыю, у якую абарочвае дадзены факт беларуская прапаганда: канал адкрыты нібыта для таго, каб ўкраінцы маглі збегчы з цяжкіх умоваў жыцця ў шчаслівую Беларусь, «...гэта значыць нас шкадуюць: вам дрэнна жывецца, прыходзьце да нас, у нас лепш».

Такім чынам, міжасобасныя кантакты сёння знаходзяцца на нізкім, але не крытычна нізкім узроўні. Яны істотна слабейшыя за даваенныя, аднак сацыяльная тканіна зносін не разбурана. Аднаўленне кантактаў паміж людзьмі ў выпадку змены палітычнай сітуацыі патэнцыйна можа адбывацца значна хутчэй, чым аднаўленне ўзаемадзеяння між дзяржаўных інстытутаў.

6. Агульнае значэнне Індэксу

Малюнак 6. Значэнне Індэксу і экспертна ацэнкі дынамікі (трэнд) па групх адносінаў, 2026

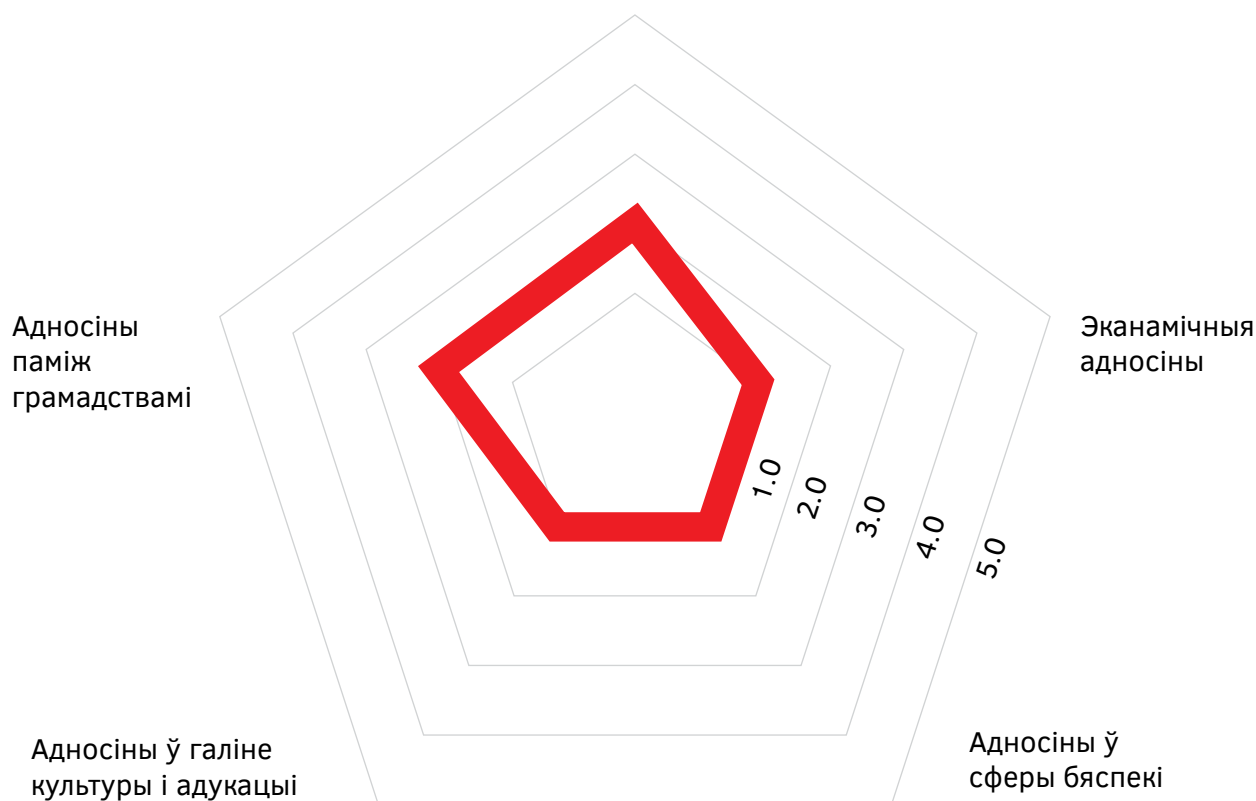

Значэнне індэкса (Median)

Значэнне 1.0

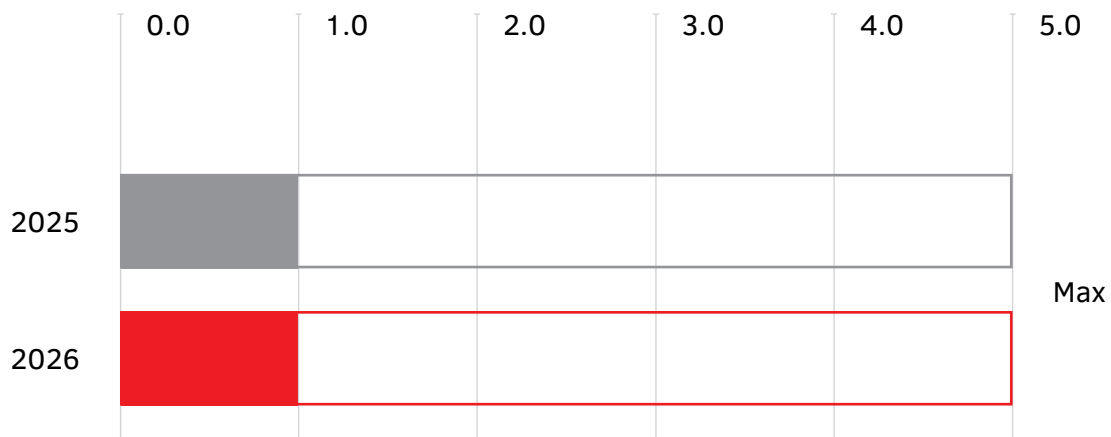
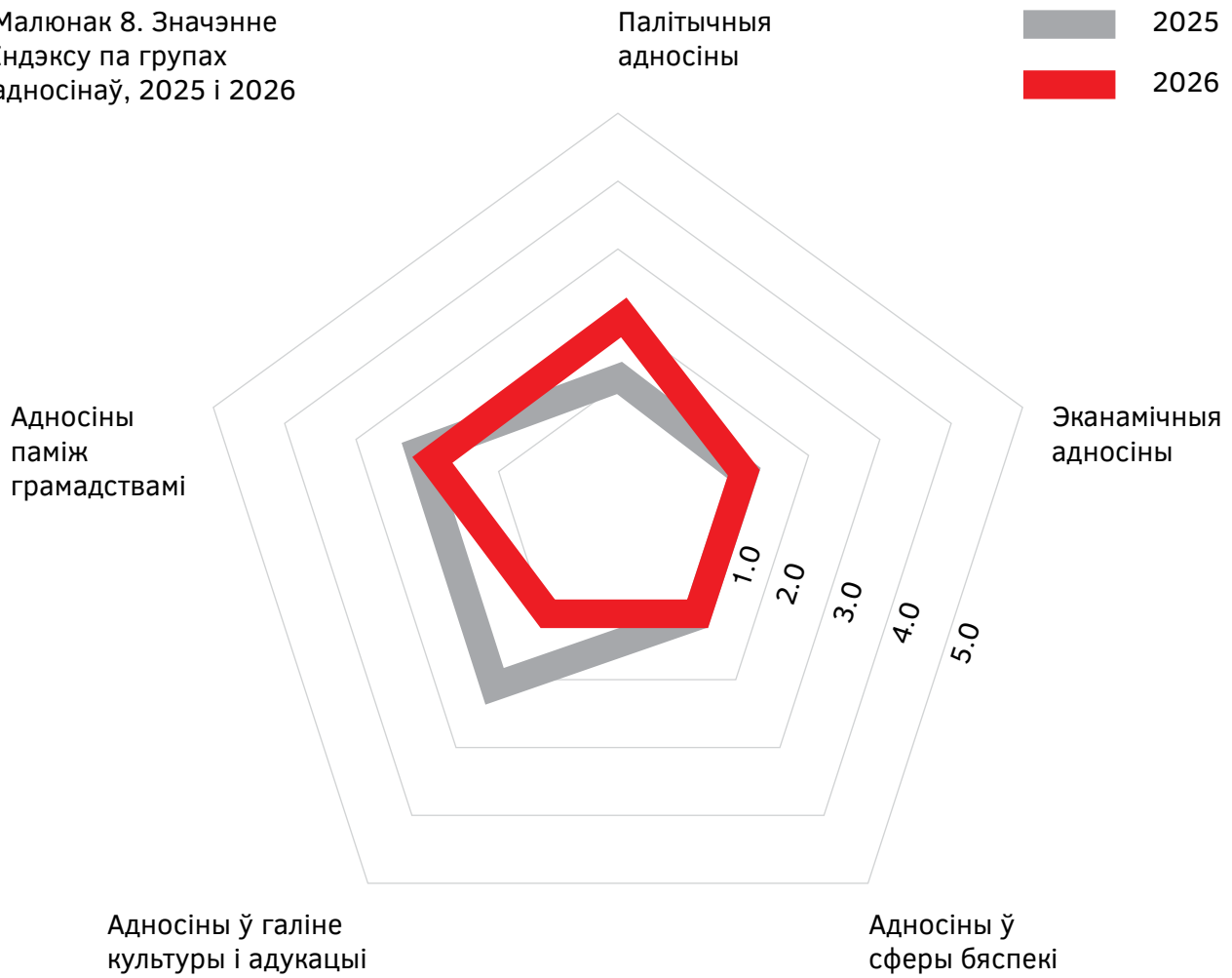
Трэнд -0.08

Палітычныя адносіны

Малюнак 7. Значэнне Індэксу па групх адносінаў, 2026

Малюнак 8. Значэнне
Індэксу па групх
адносінаў, 2025 і 2026

Малюнак 9. Агульнае значэнне
Індэксу, 2025 і 2026

7. Перспективы развіцця адносінаў

Перспективы беларуска-ўкраінскіх адносін, на думку рэспандэнтаў-экспертаў, у бліжэйшыя гады будуць вызначацца найперш вынікамі расійска-ўкраінскай вайны і характарам наступнай трансфармацыі рэгіянальнай бяспекі. Экспертныя ацэнкі паказваюць, што самастойна вывесці двухбаковыя адносіны з цяперашняга крызісу практычна немагчыма: пры захаванні Беларусі ў якасці ваеннага саюзніка Расіі прастора для нармалізацыі застаецца вельмі абмежаванай. У той самы час нават у цяперашніх умовах захоўваюцца асобныя тэхнічныя і гуманітарныя каналы камунікацыі, якія могуць стаць асновай для паступовай дээскалацыі.

Найбольш верагодным у кароткатэрміновай перспектыве з'яўляецца захаванне цяперашняй мадэлі «халоднай канфрантацыі»: мінімальныя афіцыйныя кантакты, адсутнасць дыпламатычнага дыялогу, высокая ваенная напружанасць і адначасовае захаванне закрытых каналаў сувязі па пытаннях бяспекі і гуманітарных праблем. Эксперты не чакаюць істотнага паляпшэння адносін паміж Кіевам і афіцыйным Мінскам без фундаментальнай змены ваеннай і палітычнай сітуацыі.

Пры гэтым магчымыя два прынцыпова розныя сцэнары. Эскалацыйны сцэнар звязаны з далейшым уцягваннем Беларусі ў расійскую вайну — перш за ўсё з паўторным выкарыстаннем яе тэрыторыі для агрэсіі або прамым уступленнем беларускай арміі ў баявыя дзеянні. У гэтым выпадку адносіны могуць перайсці ад цяперашняй кіруемай канфрантацыі да непасрэднага ваеннага супрацьстаяння.

Дээскалацыйны сцэнарый прадугледжвае спыненне або істотнае зніжэнне інтэнсіўнасці вайны, адмову Беларусі ад далейшага ваеннага ўцягвання і з'яўленне палітычнай прасторы для перамоваў. У такім выпадку, паводле ацэнак экспертаў, спачатку можа адбыцца асцярожнае палітычнае пацяпленне, за якім можа ісці паступовае аднаўленне эканаміч-

ных, а пасля афіцыйных культурных і адукацыйных сувязяў.

У эканоміцы найбольш рэалістычнай перспектывай пасля спынення актыўных баявых дзеянняў выглядае паступовае аднаўленне гандлю і транспартна-лагістычных сувязей, прыпамежнага ўзамаедзеяння. Аднак вяртанне да даваеннай мадэлі не з'яўляецца аўтаматычным і хутчэй будзе патрабаваць усталёўвання новай формы адносінаў. Украіна і Беларусь ужо адаптавалі свае знешнеэканамічныя сувязі, маюць розныя траекторыі эканамічнай інтэграцыі. Аднаўленне запатрабуе часу і, відавочна, будзе залежаць ад палітычных рашэнняў, санкцыйнага рэжыму і ступені нармалізацыі адносін.

Асаблівае значэнне мае змена характару адносін Украіны з беларускімі дэмакратычнымі сіламі. У адрозненне ад адносін з афіцыйным Мінскам, гэты напрамак дэманструе пазітыўную дынаміку. Пасля выхаду кантактаў на высокі палітычны ўзровень узніклі магчымасці для пераходу ад пераважна сімвалічнага ўзаемадзеяння да практычных праектаў і інстытуцыянальных фарматаў. Эксперты чакаюць далейшага прагрэсу менавіта на гэтым напрамку.

Перспектыўным рэсурсам з'яўляюцца таксама гарызантальныя сувязі паміж грамадствамі. Нягледзячы на рэзкае скарачэнне кантактаў, сямейныя, прафесійныя і культурныя сувязі не зніклі. У выпадку дээскалацыі яны могуць аднаўляцца хутчэй за міждзяржаўныя сувязі. Аналагічную ролю могуць адыграць незалежныя грамадскія і культурныя арганізацыі, беларуская дыяспара, адукацыйныя ініцыятывы: ужо сёння яны застаюцца практычна адзіным каналам пазітыўнага ўзаемадзеяння.

Такім чынам, ключавое пытанне перспектыв — не аднаўленне ранейшых беларуска-ўкраінскіх адносін, а фарміраванне іх новай мадэлі. Пры захаванні цяперашняга рэжыму ў Бела-

русі гэтая мадэль, хутчэй за ўсё, застанеца абмежаванай па глыбіні ўзаемадзеяння. Пры дэмакратычнай трансфармацыі Беларусі патэнцыял адносінаў значна вышэйшы: Украіна можа стаць адным з ключавых партнёраў новай Беларусі ў сферы бяспекі, эканомікі, інфраструктуры, адукацыі і культуры. Існуючыя кантакты з дэмакратычнымі сіламі Беларусі і гарызантальныя сувязі паміж грамадствамі ствараюць для гэтага пэўную аснову.

У бліжэйшыя 2-3 гады найбольш верагодны паступовы сцэнар: захаванне высокай палітычнай і ваеннай напружанасці пры адначасовым развіцці асобных каналаў праматычнага ўзаемадзеяння і далейшым умацаванні кантактаў Украіны з дэмакратычнымі сіламі Беларусі. Істотнае паляпшэнне адносінаў з афіцыйным Мінскам будзе магчымае толькі ўслед за зменамі больш шырокага ваенна-палітычнага кантэксту.

Дадатак.

Даведкавыя дадзеныя па асобных параметрах

Бягучы стан дагаворна-прававой базы паміж дзяржавамі (параметр 1d, палітычныя адносіны)

Агульны аб'ём рэгулявання двухбаковых адносін Беларусі і Украіны ахопліваецца 483 нарматыўна-прававымі дакументамі, куды ўваходзяць не толькі міждзяржаўныя дамовы, але таксама мемарандумы, пратаколы, рашэнні агульнадзяржаўнага або міжведамаснага характару. З іх агульнай колькасці дзеянне 143 дакументаў спынена, яшчэ 17 знаходзяцца ў чарзе на спыненне. 323 дакументы не маюць даты спынення і намінальна захоўваюць сілу.

Дынаміка дэнансацый па гадах: 2022 - 32 дакумента, 2023 - 37, 2024 - 19, 2025 - 19, 2026 - 36. Пасля спаду 2024-2025 гадоў тэмп у 2026 годзе амаль падвоіўся і вярнуўся да ўзроўню першага года вайны. З 36 скасаваных у 2026 годзе дакументаў 16 - рашэнні ў межах СНД, 10 - пагадненні, 7 - міжурадавыя

пагадненні, 3 - іншыя дакументы.

Тэматычна сярод 144 дакументаў[C1] , скасаваных з 2022 года, пераважаюць бяспека і абарона (44), затым ідуць мяжа і міграцыя (14), адукацыя і навука (13), эканоміка і гандаль (11), транспарт (8), культура і інфармацыйная сфера (8).

З таго, што фармальна застаецца ў сіле, амаль палова падпісана ў 1992-1996 гадах. Тэматычна гэта рашэнні СНД (49), эканоміка і гандаль (47), мяжа і міграцыя (25), транспарт (20).

Асобнай увагі заслугоўвае тое, што 17 міжурадавых пагадненняў маюць ужо прызначаныя даты спынення – ад 9 кастрычніка 2026 года да 22 сакавіка 2031 года. Гэта значыць дэнансацыя дагаворнай базы з Беларуссю з'яўляецца не шэрагам разавых акцыяў, а планавым працэсам рэвізіі украінскага заканадаўства.

Стан узаемнага гандлю паміж краінамі (характарыстыка экспарту, імпарту, гандлёвага балансу) (параметр 2a, эканамічныя адносіны)

Перыяд	Імпарт з Беларусі	Экспарт у Беларусь	Абарот	Дынаміка	Пазіцый у імпарце	Пазіцый у экспарце
2022	1 421,1	186,1	1 607,2	—	440	478
2023	19,8	3,5	23,3	−98,6 %	60	4
2024	16,2	1,7	18,0	−22,9 %	46	3
2025	3,9	0,0	3,9	−78,5 %	35	0
2026, студзень–ліпень	1,7	0,0	1,7	—	19	0

Табліца 2. Знешні гандаль Украіны з Рэспублікай Беларусь, 2022-2026, млн дал ЗША

Крыніца:
Нацыянальны банк Украіны

Галоўныя таварныя пазіцыі ў імпарце з Беларусі ў 2026 г.: часткі і прылады транспартных сродкаў; часткі, прызначаныя для рухавікоў;

механізмы перадачы руху; помпы для вадкасці, механізмы для ўздымання вадкасці; рухавікі ўнутранага згарання поршневыя.

Стан узаемных інвестыцый. Наяўнасць сумесных інвестыцыйных праектаў на ўзроўні дзяржавы або прыватнага бізнесу (параметр 2b, эканамічныя адносіны)

Перыяд	Астатак: Беларусь - Украіна	Астатак: Украіна - Беларусь	Чыстыя аперацыі за перыяд: Беларусь - Украіна
31.03.2022	78,3	3,7	+1,7 (I кв.)
31.12.2022	65,2	1,0	-26,3
31.12.2023	50,8	0,8	-8,1
31.12.2024	36,7	0,1	-4,5
31.12.2025	21,0	н/д	-3,1
31.03.2026	31,1	0,0	-0,1 (I кв.)

Табліца 3. Прамыя інвестыцыі паміж Беларуссю і Украінай, 2022-2026, млн дал ЗША

Крыніца:
Нацыянальны банк Украіны

Каментар: Дадзеныя па рэштках інвестыцый паказваюць, што беларуская ўласнасць ва Украіне не ліквідаваная цалкам – прыкладна траціна даваеннага аб'ёму яшчэ існуе. Калонка аперацый паказвае, што гэты астатак пастаянна скарачаецца: за чатыры гады

чысты адток склаў каля 42 млн. Адзіны квартал з чыстым прытокам з Беларусі – першы квартал 2022 года, то бок да пачатку поўнамаштабнага ўварвання. Украінскія ўкладанні ў Беларусь фактычна абнуліліся з 3,7 млн у сакавіку 2022-га, да нуля ў сакавіку 2026-га.

Арганізатары і аўтары даследавання

Даследаванне рэалізавана Free Belarus Center пры падтрымцы Heinrich Böll Foundation і ў супрацы з Радай знешняй бяспекі «Українская

призма» (Україна). Асобная падзяка — Офісу Святланы Ціханоўскай за садзейнічанне ў правядзенні даследавання.

Андрэй Ягораў

Грамадскі дзеяч, беларускі метадолаг і палітолаг. З 1999 года прайшоў шлях ад шэраговага валанцёра арганізацый грамадзянскай супольнасці да лідэра буйных грамадскіх арганізацый і ініцыятыў. З’яўляецца старшынёй рады міжнароднага НДА «ЕўраБеларусь». У 2013-2015 гадах з’яўляўся нацыянальным каардынатарам Форума грамадзянскай супольнасці Усходняга партнёрства (ФГС УП) па Беларусі, а ў 2014-2015 гадах — сустаршынёй Кіраўнічага камітэта Форума грамадзянскай супольнасці Усходняга партнёрства. Каардынатар па міжнароднай дапамозе ў Офісе Святланы Ціханоўскай (2022-2023). Спікер Каардынацыйнай рады Беларусі другога складу (2023-2024). Удзельнік мінскай метадалагічнай супольнасці, калега беларускага філосафа Уладзіміра Мацкевіча.

Яўген Магда

Кандыдат палітычных навук, дацэнт. У 1996 годзе з адзнакай скончыў гістарычны факультэт Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі, у 2006 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Рэгіянальны канфлікт на Блізкім Усходзе ў глабальным кантэксце». Прафесар Дзяржаўнага ўніверсітэта «Кіеўскі авіяцыйны інстытут». Аўтар даследаванняў «Гібрыдная вайна: выжыць і перамагчы» (Харкаў, 2015), «Гібрыдная агрэсія Расіі: урокі для Еўропы» (Кіеў, 2017). Разам з Таццянай Вадатурскай напісаў кнігу «Гульні адлюстраванняў: як свет бачыць Украіну» (Харкаў, 2016). У 2017 годзе ў выдавецтве «Клуб сямейнага адпачынку» выйшла кніга «Шосты. Успаміны пра будучыню» — даследаванне пра ўкраінскіх прэзідэнтаў. Са студзеня 2018 года — дырэктар ГА «Інстытут сусветнай палітыкі». Эксперт iSANS.

Роза Турарбекава

Доктар гістарычных навук. Скончыла гістарычны факультэт Казахскага нацыянальнага ўніверсітэта (КазНУ) імя Аль-Фарабі (1987-1992), аспірантуру па спецыяльнасці «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі» (1992-1995), абараніла доктарскую дысертацыю па тэме «Знешняя палітыка прэзідэнта Расіі (тэарэтычныя і практычныя аспекты)» (1997), выкладчыца кафедры міжнародных адносін КазНУ (1993-1996), намесніца дэкана факультэта міжнародных адносін універсітэта «Кайнар» (Алматы) (1997-1998). Дацэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1999-2022), актывістка Вольнага прафсаюза ў БДУ, запрошаная навуковая супрацоўніца Універсітэта Юстуса-Лібіха (Гісэн, Нямеччына) і стыпэндэнтка DAAD (верасень 2022 – красавік 2023), ганаровая сябра IGSD (Універсітэт Уорыка, Вялікабрытанія). Навуковыя інтарэсы: еўразійскія рэгіянальныя арганізацыі і інтэграцыйныя праекты, знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь, іслам і палітычныя працэсы ў Цэнтральнай Азіі. Сёння навуковы інтарэс даследчыцы сканцэнтраваны на вывучэнні так званай “Саюзнай дзяржавы” Беларусі і Расіі.

FREE
BELARUS
CENTER

■■ HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG